

dossier
associació de dones periodistes

dones

Estiu 2016 núm. 46 3 €

Dones i Lletres

Grans lectors i escriptores,
però poc reconegudes

sumari

3 Editorial

4-7 L'estudi de la literatura des dels
feminismes: reptes pendants

La recerca feminista ha abordat àmpliament la literatura des dels anys 70 del segle passat. Avui, continua sent necessària per visibilitzar les dones i alhora consolidar una representació plural del gènere. **Per Paloma H. Pastor**

8-11 No és la seva obra...
El problema és ser dona

Més de la meitat de la població lectora és femenina però només un 20% de l'obra publicada és de dones. Hi ha pocs estudis però experiències que ho expliquen. **Per Anaïs Barnolas**

12-15 El mercat dels llibres escrits
per dones: una radiografia desigual

Les dones fa anys que són èxit de vendes i són tant llegides com els homes, però continuen patint desigualtats en presència i reconeixement. **Per Cristina Mora**

16-19 Administració administrada

Coordinada per **Marta Corcoy**

20 2016, l'ADPC dedica l'any
a Montserrat Roig

22-25 La cara oculta de l'escriptura

Les dones són majoria en gairebé totes les professions literàries. Per què? Les opinions són diverses, però el que és clar és que el perfil de persona lectora és dona. D'altra banda, com acostuma a passar, les posicions de poder solen estar en mans d'homes. **Per Neus Martí**

26-27 Literatura, dones i periodisme
no sexista

Iniciatives de periodisme feminista i amb visió de gènere, de divulgació literària en femení i feminista.

Per Cristina Mora

28-30 Els premis literaris no són per a les dones Només al voltant d'un 15% dels premis literaris lliurats durant els darrers 50 anys ha recaigut en dones, a nivell nacional i internacional.

Per Esther Escolan

31 II edició del Premi Margarita Rivièr

32-34 Llibreries de Dones o quan la paraula salta del llibre a l'acció Espais de trobada, tallers, debats, assessorament especialitzat i activitats on la literatura feta per dones i per a dones han despertat i desperten l'acció i la reflexió col·lectiva amb visió crítica. **Per Ana Vallina**

35-37 No és un altre debat sobre el llibre
digital

La dicotomia entre paper o electrònic ja és obsoleta; un i altre conviuen amb molts d'altres suports que al seu temps modifiquen el contingut i les formes d'accedir-hi. La participació de les dones s'amplia, però hi ha matisos. **Per Laia Serra Valls**

38-41 Roig i Rivièr: rebels, resistents
i referents

Les dues escriptores utilitzen el periodisme per visualitzar les dones de forma transversal en tots els àmbits de la vida, per denunciar les injustícies que viuen i per defensar els seus drets. **Per Jordina Arnau**

42-45 Des d'una cambra (i llengua)
pròpia

Maria Aurèlia Capmany, Montserrat Roig i Maria-Mercè Marçal han estat les grans referents d'una literatura de dones en català, que reivindicà la mirada de gènere i excavar i reconstruir una tradició feminista pròpia. **Per Neus Ràfols**

46-51 Diversitat de dones i oficis en el
món de les lletres

46 Àngels Grases **Per Ana Vallina**

47 Carmen Balcells **Per Laia Serra Valls**

48 Silvia Querini **Per Laia Serra Valls**

49 M. Àngels Cabré **Per Paloma H. Pastor**

50 Muriel Villanueva **Per Anaïs Barnolas**

51 Bel Olid **Per Neus Martí**

crèdits

Barcelona, estiu de 2016, núm. 46

Consell de Redacció: **Mavi Carrasco, Marta Corcoy, Irene Peiró, Montserrat Puig, Laia Serra** Coordinació: **Marta Corcoy i Laia Serra Valls**
Edició: **Laia Serra Valls** Correcció: **Esther Molas** Disseny gràfic i maquetació:
Alicia Gómez (villuendasgomez.com) Portada: **Gaelle Marcel** (unsplash.com)
Impressió: **Gramagraf, sccl** Dipòsit legal: B-44.200-2000

Edita: **Associació de Dones Periodistes de Catalunya**
Rambla de Catalunya 10, 1r. - Tel: 93 412 11 11 / 93 412 46 56
E-mail: **adpc@adpc.cat** Subscripcions: **www.adpc.cat**
Web: **www.adpc.cat**
www.donesdigital.cat

Revista associada a:

Parlament Europeu
Oficina d'informació
a Barcelona

Imprès en
paper reciclat

editorial

Benvolgudes senyories, nosaltres sí que homenatgem. Aquest any 2016 està sent el de l'homenatge de l'ADPC als 45 anys de vida i 25 de llegat de Montserrat Roig. Hem impulsat una comissió en què diverses entitats hem sumat esforços, esdeveniments i projectes que recorden, homenatgen i reivindiquen l'escriptora i periodista, dona implicada en la societat i feminista que va ser Roig. Estem recorrent els barris de Barcelona i el territori català amb xerrades; hem corealititzat dues exposicions, hem elaborat càpsules audiovisuals sobre l'autora... Com no podia ser d'una altra manera, el número del monogràfic Dones Dossier d'enguany el dediquem a Montserrat Roig i, per extensió, a les dones en el món de les lletres.

Les dones són les que més llegeixen, ho diuen totes les dades, i intuïm que escriuen molt. Les dones són majoria en els llocs de treball en el sector editorial i cada cop són més visibles com a autores i venen més llibres. Però guanyen menys premis que els homes.

La manca de reconeixement a les autores i les seves obres és un tema que travessa tot el present monogràfic. No és enveja, és perplexitat; és injustícia d'haver de reivindicar-se sempre, i perquè premis i reconeixements van sovint vinculats a ingressos econòmics (que les dones deixen de tenir).

Durant segles, i encara ara, en la literatura –i la cultura en general–, com en d'altres professions, l'universal masculí estableix el cànon que determina el que és o no és important; cànon que ha desacreditat tot allò que es manifestava des de l'experiència femenina. El fet és que els homes no llegeixen les dones. Les dones llegim homes i dones, però els homes només homes (o majoritàriament homes), segons afirmen les expertes.

Aspirem a despertar
el desig de conèixer
millor les dones en les
lletres, de conèixer-ne
més, d'homenatjar-les
com mereixen

El cànon tradicionalment acceptat –condicionant des de fa segles en la decisió sobre allò que es publica– és androcèntric i patriarcal. Se'ns fa evident que els criteris literaris utilitzats com a bandera d'igualtat poden estar sent incomplets si no es passen pel filtre de la mirada de gènere.

No són quotes ni paternalisme el que la participació de les dones en la literatura i les lletres necessita, sinó la inclusió de nous paràmetres en la comprensió del món, la modificació d'idees preestablertes, la reconsideració, precisament, d'aquests criteris.

La crítica literària té un paper cabdal en la creació d'opinió, a més de ser l'últim esglaó de reconeixement, des del qual és possible seguir criteris propis. Expertes recalquen que la majoria de firmes que publiquen els mitjans de comunicació, fins ara, ha estat d'homes; sembla que això està canviant. El feminisme, però, no està generalment acceptat com a base per al criteri literari.

En la literatura, com en el periodisme a Catalunya, està present la mirada de gènere? Hi ha percepcions contraposades sobre la situació present del feminisme en les lletres: observem veus més optimistes i gent que ressalta la manca de discurs feminista als llibres i als mitjans. Per això hem volgut posar de relleu, en les nostres pàgines centrals, iniciatives de periodisme i divulgació literària amb perspectiva de gènere i feminista en curs.

Blogueres i bloguers participen en més igualtat a internet, o això diuen les expertes. Els nous suports i formes de difusió de la literatura s'han fet més permeables a la presència de més dones. Cal però, també, que el feminisme i la perspectiva de gènere calin en els discursos perquè la igualtat sigui real.

Es commemora també aquest 2016 les figures de Caterina Albert, Maria Aurèlia Capmany –malgrat no s'impulsin grans activitats institucionals– així com de Simone de Beauvoir. Hi ha tantes autores, dones cabdals a la literatura que no hem anomenat en aquestes pàgines però que volem seguir descobrint.

Plantegem reflexions, aspirem a despertar el desig de conèixer millor les dones en les lletres, de conèixer-ne més, d'homenatjar-les com mereixen.

L'estudi de la literatura des dels feminismes: **reptes pendents**

La literatura centra bona part de la recerca feminista des dels anys 70 del segle passat, una tasca que avui continua sent del tot necessària no només per recuperar escriptores silenciades per la història, sinó també per consolidar una representació plural de gènere

Per **Paloma H. Pastor**

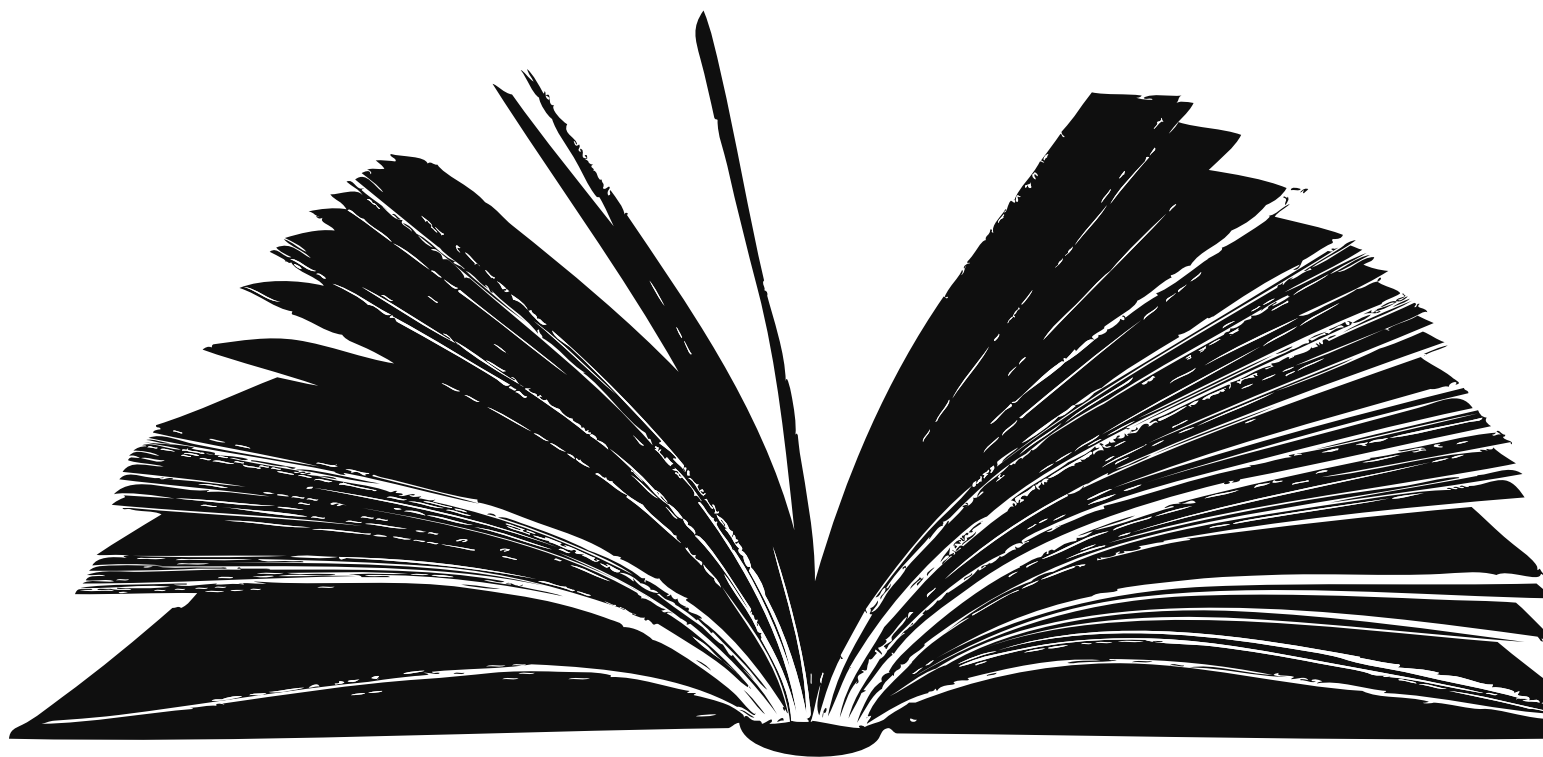

FOTO: INA HALL

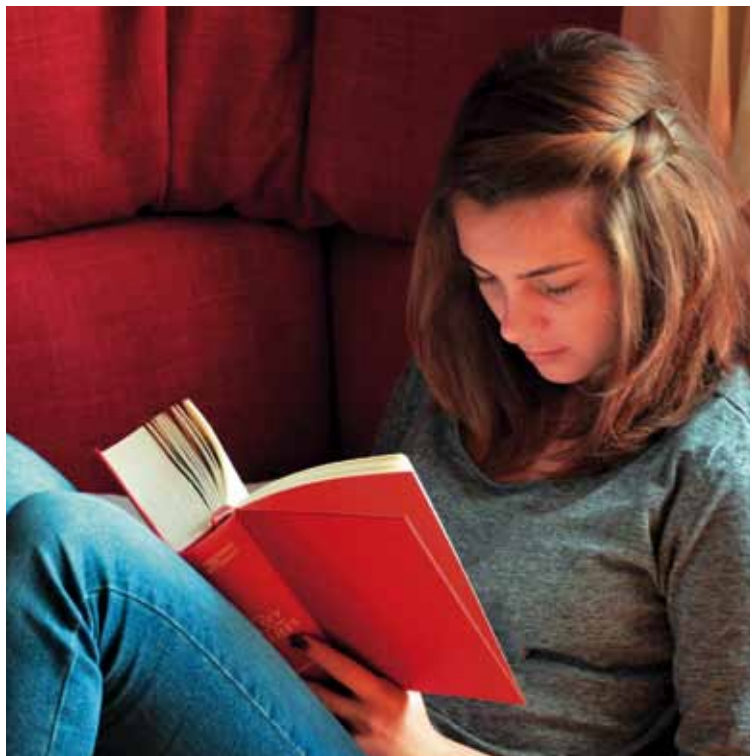

FOTO: J. DAVID MARK

“Perquè així com la naturalesa (...) va fer les dones per tal que, tancades, guardessin la casa, així les va obligar a que tanquessin la boca”. Aquesta significativa cita de Fray Luis de León, que inspira el títol del llibre de Clara Janés *Guardar la casa y cerrar la boca*, il·lustra el paper relegat que han tingut les dones al llarg de la història en tots els camps del saber. La literatura no n'ha estat una excepció, amb les dones totalment marginades en una societat dominada històricament per l'androcentrisme.

Tal i com assenyalava l'escriptora Hermínia Mas a l'article *Un punt de vista sobre la presència de les dones al món de la creació literària en català*, basta tan sols fer un cop d'ull a la història de la creació literària catalana per adonar-se que el protagonisme de les dones ha estat pràcticament nul: “Probablement, una cultura que castrava la capacitat creadora de les dones és el que explica l'emergència només d'aquelles més brillants, més decidides i de projectes de vida més singulars i arriscats”.

Virginia Woolf, amb *Una cambra pròpia* (1929), i Simone de Beauvoir, amb *El segon sexe* (1949), ja havien tractat el paper de les dones en la literatura, si bé és als anys seixanta i setanta del segle passat, sobretot a partir del llibre *Política sexual* (1970) de Kate Millet, que aquesta qüestió pren protagonisme als estudis de gènere. És en aquest moment que neixen escoles de teoria i crítica literària feministes i diferents línies de recerca, que es van dedicar a aspectes com les diferències de gènere als textos literaris i la crítica dels textos canònics escrits per homes, així com a elaborar la tradició literària femenina i

la revisió dels textos d'escriptores, tal i com explica Montserrat Palau, professora de la Universitat Rovira i Virgili, a *Dones i literatura. Autores, lectores, personatges*.

Estudis literaris de gènere: trajectòria

Des dels seus inicis, els estudis literaris de gènere han tractat de donar visibilitat i valor a les escriptores silenciades per la història i la crítica literària. S'han fet importants avanços en aquest terreny, amb l'organització d'actes reivindicatius, l'edició d'obres inèdites, la incorporació dels noms femenins en antologies i currículums acadèmics o la publicació d'estudis que reinterpreten les obres de diferents autores sota l'òptica del gènere. Aquest esforç encara resulta absolutament necessari, tal i com explica la professora i investigadora Helena González Fernández, directora del Centre Dona i Literatura de la Universitat de Barcelona: “Els darrers estudis sobre l'aparició d'escriptores i les seves obres a les antologies, als estudis de literatura, als plans d'estudis... mostren que la presència de les dones és encara molt minoritària”.

Més enllà d'aquest element de recerca bàsica, en què se centra actualment l'estudi del gènere en relació a la creació literària femenina? La directora del Centre Dona i Literatura destaca tres línies principals de treball. Un important tema d'interès és la representació de la violència, tant la violència contra les dones com la violència exercida per les dones, ja que “considerar les dones només com a víctima de la violència produïda per altres significa d'alguna manera desposseir-les, privar-les de la seva capacitat

La literatura ha estat des de sempre objecte d'estudi des del feminisme

d'actuar com a éssers humans. Les dones també poden exercir la violència, i en aquest sentit la violència que apareix a la narració criminal és un dels elements punters de la recerca actual", apunta la professora.

D'altra banda, s'està treballant en el tema de la sexualitat de les dones, tant per desmuntar els paradigmes de l'amor romàntic, com també per parlar de les formes de sexualitat no heterosexual.

Finalment, un element que cada vegada interessa més en els estudis de gènere en literatura és veure com les emocions culturals, és a dir, les formulacions col·lectives d'una emoció determinada, serveixen per assignar rols o per activar o desactivar una comunitat determinada: com funciona l'amor, la vergonya, l'orgull, el dol, etc.

Les dones al món literari

El món de la literatura és un terreny altament masculinitzat i les dones són considerades encara intruses. Per a M. Àngels Cabré, escriptora, crítica literària i directora de l'Observatori Cultural de Gènere, una de les tasques dels feminismes és reivindicar l'espai simbòlic per a les dones i l'espai públic: "Exigir l'espai que les escriptores mereixen va més enllà de les quotes, es tracta d'enriquir les mirades i enriquir en conseqüència l'univers que està a l'abast dels lectors i les lectores". Queda pendent que hi hagi més dones que escriguin i publiquin, però sobretot que se les jutgi amb els mateixos barems que als escriptors, cosa que, segons la directora de l'Observatori Cultural de Gènere, ara no passa, ja que "la misoginia cultural és elevada".

Helena González Fernández constata que ser escriptora és una professió més complicada del que pot semblar,

ja que implica trencar amb quina és la idea que es té de les dones com a creadores. La creació literària femenina s'ha banalitzat històricament en considerar-se de segona categoria, sensiblera i irreflexiva, degut al cànon masculí dominant. No és tant un exercici d'autocensura, afirma la professora, sinó "una manca de models d'escriptores agosarades a la mà i un món editorial que sigui molt permeable a reconèixer i a publicar aquestes dones escriptores no com a escriptores de segona fila, sinó apostant realment per elles".

Aquest fet podria explicar en part la predominança femenina en determinats gèneres, com és el de la literatura infantil i juvenil. Segons M. Àngels Cabré, "fins ara no s'ha donat gaire importància al gènere infantil (i allà on el prestigi és menor sí es deixa entrar a les dones)". Ara, però, s'observa l'aparició de veus de dones en àmbits literaris menys habituals, constata Helena González Fernández, com la narrativa fantàstica, la ciència ficció o la novel·la policíaca, des del qual les escriptores tracten els problemes socials i polítics del seu temps.

Canvi de paradigma

En qualsevol cas, explica Cabré, "la dona escriu en un ecosistema literari que té unes regles, una llei de l'oferta i la demanda, unes preferències a l'hora de repartir el prestigi, etc. Si escull parlar d'una manera nova, és probable que no arribi ni a publicar un primer llibre, de manera que segueix el corrent i molt sovint imita per inèrcia el model masculí. Per exemple, construeix un *bildungsroman* –o novel·la d'aprenentatge– en la línia dels que ha llegit, gairebé sempre d'autors masculins, o dibuixa personatges

La representació de la violència, contra les dones però també l'exercida per elles, és un dels elements punters de la recerca actual

femenins semblants als que integren la seva formació lectora (*Madame Bovary*, *Anna Karenina*...).

Apartades totalment de l'educació i la cultura, el món editorial ha fomentat històricament un tipus de literatura determinada per a les dones, “un producte fet a mida: novel·les de fàcil digestió i que les mantenen en el paper passiu que el patriarcat ha volgut per a elles”, explica Cabré. “Aquest tipus de literatura ha contribuït a perpetuar uns rols de gènere que condemnin les dones a repetir els estereotips que se'ls han adjudicat en el passat: somnadores, bledes, romàntiques incurables i coses encara pitjors”, explica l'escriptora.

Però aquest paradigma, avui, està canviant. Les dones ja no consumeixen d'una forma acrítica ni es limiten a determinats gèneres, sinó que cada vegada més consumeixen altres formes de literatura que no està marcada per l'etiqueta. Segons explica Helena González Fernández, un dels elements més importants de la crítica literària feminista els darrers anys ha estat constatar el poder de les lectores i la gran capacitat d'influència crítica que tenen: “A través per exemple de fòrums a Internet poden influir en el ritme, en el tarannà d'un personatge determinat, en la traducció d'una autora determinada”.

La psicologia dels personatges femenins també ha evolucionat, sobretot a partir de mitjans del segle XX, quan les lectores ja comencen a identificar-se amb els personatges femenins de les novel·les, per la seva quotidianitat i humanitat. En la literatura de les autores catalanes contemporànies, predomina el protagonisme femení, a través del qual es construeix una perspectiva de gènere diferencial, un prototipus “que remet a la dona moderna real que s'està configurant”, tal i com assenyala la professora Neus Real, professora de la Universitat Autònoma de Barcelona, a *Dones i literatura. Autores, lectores, personatges*.

Paper dels feminismes

Deia Montserrat Roig que els esforços de les bones crítiques feministes “ens han afirmat a les dones que escrivim com a escriptores”. M. Àngels Cabré reconeix que “si

ens deixessin fer la feina ben feta, la crítica feminista tindria una gran capacitat per canviar el cànon, que és una necessitat urgent; però no ens deixen. Els mitjans de comunicació no els dirigeixen les dones i els que ho fan no veuen cap necessitat de canviar res, ans al contrari”. I és que, en comparació amb altres països del nostre entorn, “aquí estem infinitament molt pitjor i no en som conscients”, ja que “el nostre ecosistema cultural té defectes molt grossos”.

Els feminismes tenen encara una gran tasca a fer en aquest terreny, “no només per trencar amb els prejudicis contra el que produeixen les dones, sinó també per treure-les dels models de les representacions limitades, desvincular-les de la narració de l'amor romàntic, per exemple, o de les representacions *bonistes* o monstruoses; que puguin en realitat integrar-se i representar-se en el món en la seva pluralitat, de tal manera que puguin aparèixer a tota mena de figures”, explica Helena González Fernández.

Literatura i feminisme haurien de creuar-se més, segons Cabré: “El feminisme pot convidar les escriptores a aportar nous enfocaments, nous personatges, nous ingredients literaris que li siguin útils; però jo diria que està massa entretingut mirant-se el melic i té poc contacte amb el món de la creació”. A més, diu Cabré, “costa trobar bones escriptores i reconegudes que siguin també feministes”. En aquest sentit, la directora de l'Observatori Cultural de Gènere afirma que el feminisme ha perdut pistonada en el camp literari: “La consciència feminista de les darreres dècades ha orientat la literatura d'algunes autores, cert, però no sé si ho ha fet amb prou força literària. Ara per ara, però, no veig un vincle tan fort com el que hi havia per exemple a Catalunya a l'època de Maria Aurèlia Capmany, Montserrat Roig o Maria-Mercè Marçal”. M. Àngels Cabré lamenta que els feminismes s'hagin allunyat de la literatura que s'està fent, “que es fa més des de la individualitat que des del sentiment de pertinença a un col·lectiu. Ser feminista és sentir-se part de la família de les dones que diuen no. I ara per ara les escriptores, lloables excepcions al marge, diuen massa sovint sí”. ■

recursos

- Cabré, M. Àngels. *Leer y escribir en femenino*. Aresta. 2013
- Centre Dona i Literatura. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- De Beauvoir, Simone. *El segon sexe*. Diàlogo. 2016
- Malé, Jordi (curador). *Dones i literatura. Autores, lectores, personatges*. Pagès Editors. 2014
- Janés, Clara. *Guardar la casa y cerrar la boca*. Ediciones Siruela. 2015
- Mas, Hermínia. ‘Un punt de vista sobre la presència de les dones al món de la creació literària en català’. A *Dones i Literatura, present i futur*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili. 1997
- Observatori Cultural de Gènere. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Woolf, Virginia. *Un cuarto propio*. Horas y horas. 2003

No és la seva obra... El problema és ser dona

Més de la meitat de la població lectora és femenina. No obstant això, només un 20% de l'obra publicada és d'autoria de dona. Per què les dones publiquen menys? Els estudis sobre la situació laboral de les escriptores i la seva relació amb el mercat editorial són gairebé inexistents. Experiments com els de la Catherine Nichols, que va enviar la mateixa obra amb un nom masculí com a pseudònim i va rebre més respostes i més positives que quan ho va fer amb el seu nom real, apunten que els editors encara tenen prejudicis cap als manuscrits escrits per dones

Per **Anaïs Barnolas**

Amb un simple cop d'ull a l'apartat de novetats de les pàgines web de diverses editorials, les xifres parlen per si soles: l'any 2016, a Ara Llibres es van publicar 18 obres d'homes i 11 de dones; l'Altra Editorial, des de la seva creació, ha apostat per 15 autors masculins i 8 autores femenines. Al web de l'editorial Contrabandos, especialitzada en assaig, hi ha 9 publicacions d'homes i 5 de dones. A les publicacions de maig d'Anagrama, la diferència encara és major amb 9 autors i 5 autores. Dels 34 llibres comercialitzats per l'editorial Males Herbes, tan sols 2 són d'escriptors.

Les dones llegeixen gairebé un 14,1% més que els homes, segons l'estudi *El sector del libro en España* (2013-2015) del Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Aleshores com és que aquesta xifra contrasta amb la d'aproximadament un 20% de publicacions que, segons destaca Laura Freixas a *Literatura y mujeres*, són de firma femenina a l'Estat espanyol?

Manca d'estudis sobre el perfil dels escriptors

Un dels pocs estudis que analitza el col·lectiu dels escriptors és *Escriure en català: estat de la professionalització. Resum de les conclusions* realitzat per l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC), l'octubre del 2007. Dels 1.016 associats que hi havia llavors, 373 van respondre el qüestionari i d'aquesta xifra, cal matisar que un 65,1% eren homes. El treball descriu els trets generals del perfil dels escriptors: el 79% tenen estudis superiors, el 67,9% són autodidactes i la majoria han de complementar la seva feina d'autoria amb altres com col·laboracions periodístiques, docència, conferències. Una anàlisi que, segons les dones entrevistades per a aquest reportatge, serveix tant per als homes com per a les dones.

Els resultats de l'estudi de l'AELC, no obstant això, també assenyalen diferències entre escriptors i escriptores. Per exemple, el fet que les autores tenen proporcionalment

el doble de pares amb estudis superiors que no els escriptors, i aquesta proporció encara es dobla en el cas de les mares de les escriptores respecte a les dels escriptors.

Pel que fa a la seva posició social i la dels pares dels escriptors, tant autors com autores se situen entre la classe mitjana-mitjana. No obstant això, les escriptores es consideren pertanyents a la mitjana-alta o alta en un 27,5%, mentre ells ho fan només en un 20,3%.

Destacable és que, segons la investigació, “els homes acaben, de mitjana, un nombre més elevat d’obres que les dones”, tot i que l’estudi no aprofundeix sobre els motius. Un altre punt a ressaltar és la percepció que tenen els

autors i les autores de què “la probabilitat de difondre l’obra acabada és pràcticament la mateixa per a tots dos sexes”. Aquesta darrera afirmació és diferent de la visió que tenen les escriptores que han participat en aquest reportatge i que afirmen que hi ha discriminació de gènere per part dels editors, dels crítics i de la societat.

La presidenta de l’AELC, Bel Olid, esmenta l’experiment de l’escriptora Catherine Nichols al 2015. Va enviar un correu electrònic a 50 editors amb el seu manuscrit. Primer, ho va fer amb el seu nom i, després, amb el pseudònim de George. La diferència en el retorn va ser abismal. Va rebre disset respostes dels correus que havia enviat amb pseudònim i tan sols dues amb el seu nom. El contingut de les contestes també va diferir. Mentre l’obra de Nichols era “massa poètica” la de George era “emocionant”.

Rebuig d’un manuscrit per ser dona

Pel que fa a l’interrogant respecte de si hi ha discriminació de gènere en el món editorial, l’escriptora Muriel Villanueva opina que “no deixa de ser una intuïció, perquè no tens proves que algú et rebutgi un manuscrit per ser dona, però estic convençuda que és així”. Un masclisme que ella considera que moltes vegades és inconscient, tot i que també “hi ha homes editors als quals costa molt acceptar el treball d’una dona i fins i tot ho han confessat públicament”, admet.

Villanueva explica el que ha viscut en la seva pròpia pell a l’hora de publicar la seva darrera novel·la *El parèntesi esquerre*: “Dos editors em van dir que no li he sabut trobar “la força narrativa que han vist en altres obres”; un altre li va argumentar que el llibre “tenia un nivell de feminitat que no sabia defensar”. L’experiència com a professora d’escriptura li ha permès observar com, a l’hora de moure l’obra de les alumnes, “algunes editorials han rebutjat manuscrits bons que, en canvi, han tingut molt èxit en altres editorials”.

La contista Empar Moliner destaca la diferència en el tracte econòmic. Tenint en compte que hi ha més lectores

Muriel Villanueva ha escrit una novel·la de ciència ficció a partir de la vivència de ser mare

Els prejudicis vers les escriptores no són avui tan aferrissats com abans però en el contingut són semblants, segons Laura Freixas

de ficció, “un editor pot estar més predisposat a llegir un original d’una dona que d’un home. Ara bé, a l’hora de la crítica pot haver-hi una condescendència envers l’autora que no hi sigui cap a l’autor. Tant per part de crítics homes -la majoria-, com crítics dones”, afirma Moliner. “Una escriptora serà com un autor català a Espanya: n’hi pot haver un, potser dos, però no 30. El mercat no els pot absorbir. Per tant, serà més difícil que la literatura que fa una dona sigui considerada canón”, afegeix.

Freixas destaca la desigual trajectòria entre la carrera dels escriptors i la de les escriptores: “Les dones sovint comencen aviat i atrauen molta atenció, però després s’esvaeixen, perquè no tenen el suport de les institucions que encara prefereixen els homes, ni de les xarxes d’escriptors, formades bàsicament per homes que s’ajuden, se citen i es recomanen”, conclou.

Totes les entrevistades afirmen que hi ha gèneres literaris en els quals es publiquen més dones i altres, com el gènere de l’assaig que destaca Freixas, en què se’n publiquen poques. Malgrat no hi ha estudis al respecte, coincideixen en què el món de la literatura infantil és femení, “com també hi ha més dones que són mestres”, matisa Villanueva. En canvi, del gènere fantàstic i de ciència ficció “diuen que editorials com Males Herbes no publiquen dones, però la realitat és que no hi arriben manuscrits d’escriptores. Les dones no escriuen ciència ficció i estic convençuda que si ens hi poséssim ho podríem fer molt bé”, conclou Villanueva.

Oblidades, estereotipades

“Hi ha una tendència a oblidar les escriptores, no reeditar-les, no incloure-les a la història”, diu Freixas. El llibre i documental *Las Sinsombrero*, de Tània Balló, recupera la vida i l’obra de les dones de la Generació del 27 –Margarita Manso, Concha Méndez, Maria Teresa León, Rosa Chacel, Ernestina de Champourcin, Josefina de la Torre–. Escriptores i artistes que van contribuir com els seus companys a la riquesa cultural del moment i que, tanmateix, van ser invisibilitzades i ni apareixen en antologies.

Aquestes dones, en no tenir un espai de trobada com tenien els homes en el món acadèmic i universitari, el 1926 van crear el Lyceum Club, imitant els clubs de dones de Londres. Es reunien per parlar de diverses disciplines, entre elles, la literatura. “Era un espai de creixement personal per a la dona, hi van coincidir dues generacions que, tot i que no compartien algunes premisses, sobretot de caràcter ideològic, van saber crear un espai de convivència”, descriu Balló.

En el cas de Catalunya, també es va fundar un Lyceum Club el 1931. Aurora Bertrana volia crear la universitat obrera femenina, per tal d’eleva el nivell cultural de les dones. En fou elegida presidenta, “però des del primer moment no estigué d’acord amb la línia que prenia aquesta institució i dimiti”, explica l’escriptora Maria Aurèlia

Capmany a la introducció del llibre de Bertrana *Paradisos oceànics*.

Retornant al llibre de *Las Sinsombrero* i a Madrid, el Lyceum Club va ser criticat “pels sectors més conservadors que el veien com la llar del diable. Les seves sòcies van ser catalogades de criminals, “liceòmanes”, atees, excèntriques i desequilibrades”, afirma Balló. El 1939 va ser clausurat fulminantment. Les seves instal·lacions van ser ocupades per la Falange, per tal que la Sección Femenina ho convertís en el Club Medina. La majoria de les Sinsombrero van haver d’exiliar-se per la Guerra Civil, i les seves vides i obres s’esvaïren.

El llibre evidencia que aquestes dones no van tenir el suport dels seus col·legues republicans i progressistes. Per exemple, la poetessa Concha Méndez, que va ser silenciada pel que va ser durant set anys la seva parella, Luis Buñuel, de coneguda misogínia; o l’escriptora Maria Teresa León: escriptora, dramaturga, directora de cine, miliciana, activista, lluitadora, que sempre passava a un segon pla després del poeta, de l’home, de Rafael Alberti, relata Balló.

Succeeix que quan, per contra, les dones són reconegudes públicament i ben considerades, han de patir comentaris, per exemple, sobre el seu físic.

És ben conegut, i ho relata Isabel-Clara Simó en el llibre *Si em necessites, xiula ¿Qui era Montserrat Roig?*, que quan el primer llibre de Montserrat Roig, *Molta roba i poc sabó... i tan neta que la volen*, ja recollia elogis, un reconegut editor va afirmar que preferia les seves cames que no pas els seus llibres. “És a dir: abans de res, reina, ets dona, i la resta són romanços”, afirma Simó. I recorda com: “l’any 2001 Rosa Regàs va guanyar el Premi Planeta amb la novel·la *Canción de Dorotea*, que tenia la dotació econòmica més alta que mai havia tingut un premi a l’Estat espanyol, i Quim Monzó va exclamar en un article que la Regàs tenia unes cames estupendes”.

El tema pendent del prestigi

Actualment, “els prejudicis no són tan aferrissats, però en el contingut són bastant semblants”, afirma Freixas. L’escriptora descriu les polítiques d’integració, d’escriptores en col·lectius suposadament mixtes i on, per tant, les dones sempre estaran en inferioritat; i les de segregació, que es plasmen, per exemple, en les antologies femenines, algunes d’elles sense cap tipus de criteri de selecció.

Però: quina és la visió que es té dels escriptors? “La imatge d’un home escriptor és la d’un intel·lectual. I, en canvi, la dona escriptora és la d’una senyora benestant que té gràcia per explicar històries. Per això, Arturo Pérez-Reverte és un intel·lectual i María Dueñas una senyora que ha heretat diners i pot dedicar-se a escriure”, afirma Villanueva. “L’escriptora és vista com a exòtica, com a *outsider*, com a sexi, com a eterna jove promesa. O bé es pensa que escriu coses de dones que no interessen a la

societat en general o se la veu com a membre d'una mena de segona divisió", exposa Freixas. En el mateixa línia, Olid afirma que "la percepció dels valors tradicionalment masculins com a universals i de tradicionalment femenins com a propis de les dones, fa que es continuï pensant que el que els homes tenen a dir és més rellevant que el que tenim a dir nosaltres". L'escriptora Ada Castells reflexiona sobre aquests clíxés: "Espero que això estigui canviant gràcies a què hi ha més dones que han guanyat el premi Nobel, però el tema del prestigi és un tema pendent", ressalta.

I si una escriptora és mediàtica, pot escapar d'aquests clíxés? "Al contrari, tot el que escriguis serà considerat "més divertit" i "lleuger" encara que no ho sigui gens. Hi ha terribles apriorismes. Tothom s'hi atreueix. Si vens, perquè ets mediàtica, si no vens, perquè no ets mediàtica. Mai et preguntaran per l'obra", confessa Moliner.

Per concloure, val a dir que l'augment d'associacions creades per dones escriptores, historiadores, artistes, arreu del món, els darrers anys, fa pensar que és una necessitat compartida. Per exemple, l'associació Clásicas y Modernas a l'estat espanyol, presidida per l'escriptora Laura Freixas; o l'associació VIDA- Women In The Literary Arts, als Estats Units, que es va crear el 2009 i que denuncia la desigualtat en el món literari. ■

recursos:

- Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. *Escriure en català: estat de la professionalització. Resum de les conclusions*. Barcelona. 2007
- Aymerich, Pilar. Marta Pessarrodona. *Caterina Albert*. Generalitat de Catalunya. Institut Català de les Dones. Barcelona. 2004
- Balló, Tània. *Las Sinsombrero. Sin ellas, la historia no está completa*. Barcelona. Espasa Libros. 2016
- Bertrana, Aurora. *Paradisos oceànics*. Barcelona. LaSal, edicions de les dones. 1988
- Freixas, Laura. *Literatura y mujeres*. Barcelona. Ediciones Destino. 2000
- Ministerio de Educación, Cultura y Deporte amb la col·laboració del Observatorio de la Lectura y el Libro. *El sector del libro en España (2013-2015)*. Madrid. 2016
- Flood, Alison. Sexism in publishing: 'My novel wasn't the problem, it was me, Catherine' a *The Guardian*. 2015. (Disponible a [aquest enllaç](#))
- Simó, Isabel-Clara. *Si em necessites, xiula. ¿Qui era Montserrat Roig?* Barcelona. Edicions 62. 2005

Caterina Albert

La protecció de la màscara masculina

Una de les escriptores que no ha caigut en l'oblit és Caterina Albert. La filòloga figuerenca Irene Muñoz, que acaba de publicar el llibre *Caterina Albert- Víctor Català (1869-1966)*, recorda que l'autora forma part del temari de 4rt d'ESO i1r de Batxillerat i que, per tant, els estudiants es poden fer una idea ben clara de qui era Albert.

No obstant el seu reconeixement ja en vida, va haver de patir els prejudicis d'aquella època. El 1898 es va presentar als Jocs Florals d'Olot i va guanyar un premi amb el monòleg *La infanticida*. "El jurat va criticar que estigués escrit per una dona i Albert va decidir que no publicaria sense un pseudònim, una màscara que la protegís", afirma Muñoz. "Aquesta obra no es va presentar fins al 1967, un any després de la mort de l'escriptora", conclou.

Més tard, el 1902, quan va publicar el primer llibre de contes *Drames rurals*, "una part de la crítica va continuar sent dura amb ella perquè sabien qui hi havia darrere el pseudònim. L'escriptora es va plantejar deixar d'escriure, però va ser animada per Narcís Oller i Joan Maragall", afegeix Muñoz.

Albert va haver de patir els comentaris i les crítiques sobre la seva solteria o sobre el seu aspecte físic. És el cas de Narcís Oller que en conèixer-la va afirmar: "ens la feia imaginar l'embusteria de dos o tres empordanesos que, vantant-se de conèixer-la, me l'havien pintada com un homenot, cavalcant sovint en un "matxo tremendo" i amb l'escopeta al coll, a la caça de l'isard i del llop per les afraus més aspres i solitàries del Pirineu".

Exposició itinerant de Caterina Albert promoguda per la Institució de les Lletres Catalanes amb el suport de l'Institut Català de les Dones aquest 2016, en què es commemoren els 50 anys de la seva mort.

El mercat dels llibres escrits per dones: una radiografia desigual

Quants títols escrits per dones s'han publicat i venut l'any 2015? Les editorials publiquen de manera equitativa llibres escrits per dones que per homes? Aquestes qüestions són encara avui dia una incògnita. Ni la Federació General d'Editors d'Espanya, ni l'Agència ISBN, ni l'Informe de Comerç Interior del Llibre tenen aquestes dades. Els seus estudis mai han tingut en compte la qüestió de gènere. Un fet que denota la manca d'interès en visibilitzar el que cada vegada sembla més evident: que les dones fa anys que són èxit de vendes i són tant llegides com els homes, però que continuen patint desigualtats en presència i reconeixement

Per **Cristina Mora**

Ja a finals del segle xx, l'escriptora Laura Freixas, en una trobada de 20 escriptores i editores que va organitzar *El Cultural* del diari *El Mundo* per reflexionar sobre les quotes a la literatura, es preguntava "per què sent les dones la meitat de la població, més de la meitat dels lectors i majoria a les Facultats de Lletres, només al voltant d'un 20% del que publiquen les principals editorials espanyoles són obra d'escriptores?". En aquell moment, Freixas va analitzar 15 de les principals editorials, i va descobrir que les dones suposaven aproximadament el 25% dels autors de narrativa, el 20% de poesia i el 15% d'assaig.

Sense trobar tampoc actualment aquestes dades escrites enlloc, una mirada pels webs d'algunes de les editorials referents de Catalunya i de l'estat espanyol donen llum a unes estadístiques aproximades que ratifiquen les sospites: majoritàriament, les editorials tenen encara avui dia més autors que autores.

Paritat en els plans editorials

Hi ha excepcions, però, que trenquen la regla i que dibuixen un escenari més optimista. Aquest és el cas de l'editorial Ara Llibres, una cooperativa formada per cinc dones. Del seu catàleg del 2015 destaca una equitat força alta en la publicació de llibres escrits per homes, 29, i per dones, 25. La seva directora i editora, Izaskun Arretxe, reflexiona sobre la relació entre el fet de ser dones al capdavant de la direcció i allò que publiquen: "En el món editorial hi ha majoritàriament dones que treballen, però en llocs directius i de responsabilitat n'hi ha moltes menys. Jo sóc la directora editorial, la nostra gerent també és una dona, i en tots els càrrecs de direcció i responsabilitat hi ha dones. Té això un efecte en el tipus de llibres que publiquem? Jo imagino que sí. És a dir, no estem amb quotes, però

nosaltres som dones i ens interessa el que puguin dir altres dones; també els homes, és clar".

Una de les línies que caracteritza l'editorial és la publicació de llibres de professionals mediàtics, líders d'opinió, un terreny en el qual han detectat que és més difícil trobar dones: "Jo diria que en la no ficció se li dóna clarament més veu als homes que a les dones, perquè hi ha més homes a les tertúlies, a la ràdio... Això fa que hi hagi autors amb molta tirada i amb molts seguidors, per exemple al Twitter, on hi ha molts més homes que opinen. I crec que la nostra responsabilitat i la nostra mirada és buscar dones que tinguin discursos potents", explica Arretxe, que també és vicepresidenta de l'Associació d'Editors en Llengua Catalana, presidida per primer cop a la història per una dona, Montse Ayats. "A l'Associació hi ha molt poques dones directores d'editorials. No dic que no n'hi hagi. En els grups grans tens a Núria Cabutí, de Penguin Random House, i a La Campana hi ha una dona. En el món català, quan més petit es va fent és més possible", reflexiona la directora d'Ara Llibres.

Patrizia Campana, editora infantil i juvenil (Estrella Polar, d'Edicions 62) al BookMachine -esdeveniment literari- al juny 2014

Algunes editorials consolidades, exemples de manca d'equitat

- **Ediciones B, del Grup Zeta** (que recentment ha incorporat una dona com a directora editorial, Berta Noy): 30% d'autores en catàleg (70% d'autors)
- **Grup 62**: 34% de dones (368) de 1.074 autors en catàleg (66% d'homes -706-)
- **La Campana**: Menys del 20% d'autores (38) d'un total de 210 en catàleg
- **Editorial Base**, edició en català (especialitzada en llibres científics): 10 autores d'un total de 80

Assemblea 2016 de l'editorial Ara Llibres

Les agències literàries estan bàsicament liderades per dones. N'hi ha poques, però, que tinguin una mirada feminista

Per il·lustrar l'estigma que encara existeix amb la literatura escrita per dones, Arretxe explica el cas de l'escriptora Milena Busquets, exdirectora de l'editorial Lumen i fundadora de l'editorial Erre que erre. Algun mitjà va dir del seu èxit *També això passarà*, que estava relacionat amb el fet que va connectar amb unes editores que eren del seu mateix perfil. Busquets va desmuntar ràpidament aquesta teoria, ja que tant l'editor espanyol, Jorge Herralde, com l'alemany Jonathan Landgrebe, són homes. "Quin és aquest prejudici que no tindríem mai cap a un home, de pensar que si ha tingut tant d'èxit és perquè ha connectat amb unes ties que són igual que ella? Quan és simplement, perquè és literatura universal", recorda indignada l'editora.

L'aposta per les dones escriptores

Que les agències literàries estan bàsicament liderades per dones és una evidència. Que tinguin, però, una mirada feminista, i hagin apostat de manera especial per les dones, n'hi ha poques.

La fundadora i directora de l'agència Pontas, Anna Soler-Pont, referent en la representació d'autors i autores, que en el seu inici només es va centrar en les escriptores, explica: "Actualment representem autors i autores d'arreu del món, però sempre més de la meitat de la llista són dones. És pura militància i conscienciació feminista de l'empresa: per més que moltes dones escriuen, moltes dones són editores i moltes dones són lectores i llibreters, una clara majoria dels llibres que arriben al mercat cada any estan escrits per homes, i quan es pregunta als lectors quins són els seus autors preferits, acostumen a citar noms masculins".

La també escriptora, que ven drets d'autor per al cinema -com va ser el cas de la seva novel·la *Rastres de sandal*, té, però, una mirada positiva davant la realitat editorial i la situació de les dones escriptores: "Es llegeixen llibres escrits per dones més que mai. Poques editorials es fixen en les quotes i els percentatges. Però hi ha més consciència de què no es pot arribar a una convenció de comercials o de llibreters amb un catàleg sense pràcticament llibres escrits per dones, i aleshores s'hi fixen una mica", conclou Anna Soler-Pont.

FOTO: JOAN SERRA

El Premi Nacional en literatura infantil i juvenil és un dels premis de llarga trajectòria que té el percentatge més alt de dones guanyadores, amb un 19.6%

En el rànding dels llibres més venuts

Segons dades facilitades pel Gremi d'editors de Catalunya, a la llista dels 15 llibres més venuts el 2015 n'hi figuren nou escrits per dones, com ara Paula Hawkins, Maria Dueñas, Sílvia Soler o Elisabetta Dami. Segons *l'Estudi sobre els hàbits de lectura i compra de llibres a Catalunya*, dels deu autors més llegits el mateix any, cinc són dones, com E.L. James, Isabel Allende o Dolores Redondo.

Pel que fa a les darreres dades de l'estat espanyol facilitades per la Federació General d'Editors d'Espanya (2012), dels 15 llibres més llegits, sis eren d'autores, i dels 10 més venuts, cinc tenien una escriptora al darrere, com Suzanne Collins, Kate Morton o Elsa Punset.

La literatura escrita per dones sembla que fa temps que resulta rentable i va contribuir el 2014 a generar els més de 2.195 milions d'euros de la facturació total dels 72.416 títols publicats al mercat.

Dels gèneres literaris, la novel·la clàssica encapçalava les vendes, seguida de la literatura infantil i juvenil, i la contemporània en tercer lloc. Però el sector que més factura amb diferència és el del llibre de text no universitari, que suposa el 34,1% del total de vendes. Tenint en compte que tant en la literatura per infants i joves com en el text escolar hi ha un nombre més elevat d'autores que d'autors, les xifres parlen per si soles.

Un altre factor prou revelador és l'índex de lectura: les dones llegeixen més en el seu temps lliure, i representen el 66,3%, segons *l'Estudi sobre els hàbits de lectura*.

Literatura infantil i juvenil: territori d'autores

Són també infants i joves, segons *l'informe Los libros infantiles y juveniles en España* (2012) de l'Observatorio de la Lectura y el Libro, el col·lectiu amb un percentatge més alt de lectors i lectores. Els joves de 14 a 24 anys són els espanyols que més llibres compren, i el 84,6% dels menors entre 10 i 13 anys llegeixen llibres en el seu temps lliure, davant del 63% de la població de 14 o més anys. Les autores són en aquest sector les més llegides ja que,

Les autores en literatura infantil i juvenil són majoria dones

L'edició de la creació feminista

“Existeix avui dia una certa prevenció retrògrada cap a allò que porti la marca de ‘feminisme’, com si es tractés d’una cosa ja superada. I res més allunyat de la realitat”. Ho destaca la directora editorial de Càtedra, Josune García, al capdavant d’un dels referents de la publicació de llibres feministes, amb la col·lecció “Feminismos”, creada el 1990.

La col·lecció, que té llibres publicats d’autores tan polièdriques com Wassyla Tamzali, Claudine Cohen, o Kate Millet, va ajudar a enriquir el debat feminista a Espanya. Els seus 125 títols editats han trobat mercat principalment en l’àmbit acadèmic. “Probablement avui, establertes les bases més teòriques, ha decaïgut l’interès pel debat feminista més acadèmic i s’imposa un debat feminista més ‘pràctic’ i ‘aplicat’ que ha de tenir el seu reflex en els estudis feministes”, valora García.

El cas de l’editorial independent madrilenya Horas y horas i el seu projecte Librería Mujeres, que va traduir per primera vegada al castellà la feminista i activista egípcia Nawal el Saadawi i que té 140 títols al seu catàleg, ha estat sobretot una qüestió de militància i ideologia. “Quan vam crear Horas y

Horas el 1990, ens movia una necessitat i una passió: traduir el que s’estava creant sobre feminisme al món”, comenta Elena Lasheras, una de les seves creadores, que afegeix: “Quan es van engegar els seminaris d’estudis de la dona a les universitats, era a la nostra llibreria on podien recórrer les estudiantos. I als barris sempre hi ha hagut petites associacions que compraven llibres feministes, tant d’assaig com de narrativa. Elles van ser el nostre gran suport”.

Enguany només han publicat quatre llibres, entre ells un de l’antropòloga mexicana, Marcela Lagarde, amb el suport del mecenatge d’un extens grup de dones.

en un índex molt elevat, darrera la creació de les seves aventures i històries hi ha el rostre d’una dona. Malgrat això, al *Diccionari d’autors i autores de literatura infantil i juvenil en català*, el nombre d’autors enregistrats (206) supera el de les dones (177).

Entre dos dels tres llibres més llegits el 2012 hi havia *Crepúsculo*, d’Stephenie Meyer i *Harry Potter*, de J. K. Rowling. La directora editorial de l’Àrea infantil i juvenil del Grup 62 (Planeta) i fundadora del segell Estrella Polar, Patrizia Campana, recorda com en la primera edició de *Harry Potter*, el 1997, “el seu editor li va aconsellar que posés només les inicials, perquè no s’entengués que l’autora era una dona, pensant que vendrien menys”. Sortosament segons Campana, “això ja no passa. No hi ha prejudicis a l’hora d’apostar per una dona escriptora”.

Actualment, tot i que són les dones escriptores d’aquest gènere les principals referents i són majoria, només reben premis un 36,4% -la xifra més alta en relació a altres premis de literatura- segons l’estudi *El gènere als nostres premis literaris*, de l’Observatori Cultural de Gènere. L’estudi analitza també com en la configuració dels jurats hi ha una clara infrarepresentació femenina, i destaca que la paritat més alta en el Premi Nacional de Literatura infantil i juvenil repercuteix directament en els resultats.

Els premis literaris formen part dels mecanismes de visibilització de les professionals de l’escriptura i juguen un paper molt important en la seva promoció i prestigi. En aquest sentit, les autores es troben encara en situació de desavantatge, tant en el reconeixement com en la publicació. ■

referències

- *Estudi sobre els hàbits de lectura i compra de llibres a Catalunya 2015*. Conecta. Institut Català de les Empreses Culturals de la Generalitat. 2016. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- *Diccionari d’autors i autores de literatura infantil i juvenil en català*. Consell Català del Llibre infantil i juvenil. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- *Informes Los libros infantiles y juveniles en España*

2012. Observatorio de la Lectura y el Libro. Ministerio d’Educació, Cultura i Esports. (Disponible [a aquest enllaç](#))

- *Informe de Comerç Interior*. Federació de Gremis d’Editors d’Espanya 2014. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- *Informe El gènere als nostres premis literaris 2015*. Observatori Cultural de Gènere. (Disponible [a aquest enllaç](#))

Una assignatura pendent: el temps

Els horaris i l'organització del temps segueixen sent una assignatura pendent. Tenim una forma d'organitzar el temps quotidià fonamentada en la idea que les llars estan formades per un home guanyador del pa, que té plena disponibilitat laboral i una dona que assumeix tot el treball domèstic i totes les tasques de cura. Aquest model ja no respon a la realitat i cal superar-lo

Avi són l'home i la dona que acostumen a treballar fora de casa, però les tasques familiars segueixen existint, i són generalment les dones les que segueixen carregant amb les tasques de casa i de cura. Per tant, també el temps i la seva gestió és una qüestió que ens afecta a tothom, una qüestió política, de defensa de la igualtat. La mala gestió del temps genera desigualtats entre dones i homes.

Actualment, segons dades de l'*Enquesta de l'ús del temps a Catalunya (2010-2011, Idescat)*, els homes dediquen diàriament poc més de dues hores al treball no remunerat enfront de les gairebé quatre hores que hi dediquen les dones. Això suposa una desigualtat quotidiana. El temps que es dedica a un àmbit evidentment no es pot dedicar a cap altre, així, les dones dediquen menys temps al treball remunerat, a les aficions, al temps personal i a la vida social i comunitària, amb els costos que això suposa de projecció professional, salari, i menor presència en l'àmbit públic.

Les polítiques del temps volen impulsar mesures que facin

compatibles els diferents temps de la vida quotidiana: temps personal, temps familiar, temps de treball remunerat i temps comunitari. I és en aquest sentit que Sant Boi és prova pilot de la Iniciativa per a la Reforma Horària des del setembre del 2014. Una iniciativa que vol racionalitzar els temps apostant pels beneficis que això comporta: corresponsabilitat, augment de la natalitat, reducció de la petjada ecològica, millora de la productivitat, compromís social i combatre la desigualtat amb la interlocució dels diferents agents econòmics i socials i amb projecció de la construcció d'una ciutat més humana, cívica i igualitària.

El segle XXI és el segle de repensar el temps així com el segle XX ho va ser de l'espai. Ara és l'hora, doncs, d'incorporar l'organització del temps en la millora del benestar i en el gran repte de la igualtat real entre dones i homes. ■

Lluïsa Moret i Sabidó

Alcaldessa

Sant Boi de Llobregat

IX Universitat d'Estiu de les Dones de Cornellà de Llobregat, avançant en el coneixement, la formació i la cultura

Cornellà de Llobregat ha organitzat per novè any consecutiu la Universitat d'Estiu de les Dones, una setmana de formació que té com a objectiu construir espais d'igualtat i respecte, treballar per una societat plural i equitativa, i avançar en igualtat d'oportunitats en l'accés a la cultura. És una iniciativa que s'impulsa a través del Centre d'Informació i Recursos per a les Dones, en col·laboració amb el Gabinet de Projectes Institucionals de la Universitat de Barcelona (UB)

Un dels cursos ha consistit en analitzar la visibilitat d'escriptores i poetes de la Generació del 27, una època daurada pel que fa als valors democràtics a Espanya i molt rica respecte a la creació artística i literària. En el curs impartit per professorat de la UB, es va poder visibilitzar la creació i els valors intel·lectuals de les dones d'aquesta generació que han estat silenciades. Una de les conclusions a les quals vam arribar, és que a hores d'ara, encara, els llibres de text de secundària obligatòria i de batxillerat no inclouen ni el pensament ni els treballs artístics i literaris d'aquestes dones.

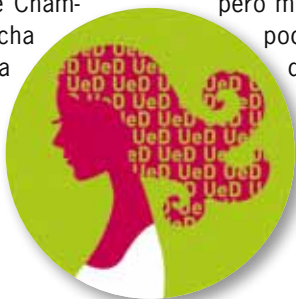
La pintora Maruja Mallo, les poetes Ernestina de Champourcín i Josefina de la Torre, les escriptores Concha Méndez, María Teresa León i Rosa Chacel, l'escultora Marga Gil o la filòsofa María Zambrano representen alguns d'aquests noms que la història tal i com ens l'han explicat, no els ha fet justícia. El documental *Las Sinsombrero*, produït per TVE, ens apropa a les

vides i les obres d'aquestes dones que han quedat al marge de les antologies i els manuals d'art i literatura.

Des de l'Àrea de Polítiques d'Igualtat de l'Ajuntament de Cornellà, volem continuar donant a conèixer figures de dones que com les que en aquesta novena edició de la Universitat d'Estiu hem estudiat. I reflexionar sobre tot el camí que cal continuar fent amb l'objectiu de fer justícia a aquelles dones silenciades al llarg de la història, alhora que avancem en aconseguir veritables quotes d'igualtat d'oportunitats en l'accés a la formació, l'educació i la cultura. Vindiquem no donar ni un pas enrere amb el passat però mirant el present i el futur amb valentia i decisió, així podrem aconseguir la societat igualitària, lliure i justa que precisen les dones i els homes. Ja està en marxa la desena edició. ■

Rocío García Pérez

Tinenta d'alcalde i regidora delegada de l'àrea de Cultura i Igualtat

Respostes a la feminització de la pobresa i precarietat

Quan analitzem aquestes dimensions des d'una perspectiva de gènere veiem que la pobresa i la precarietat no és la mateixa per a les dones que per als homes. Per posar alguns exemples: la càrrega del treball de cura i domèstic que assumeixen les dones és molt superior; la salut percebuda és pitjor; tenen menys accés a la propietat de l'habitatge; quan encapçalen llars monoparentals, el seu risc de pobresa augmenta fins al 40%. Pel que fa als ingressos, les dones perceben una pensió mitjana un 38% inferior (sent la prestació mitjana de jubilació femenina de 659 euros, front la mitjana de 1.067 euros dels homes); durant la vida laboral acumulen els contractes a temps parcial, i els contractes temporals en un 59,5% dels casos; i reben ingressos més baixos, sent a Barcelona l'escletxa salarial d'un 18%.

Aquestes diferències ens indiquen que per reduir la pobresa i la precarietat, i revertir alhora les desigualtats de gènere existents, hem d'actuar sobre moltes dimensions diferents (salut, habitatge, cures, pensions, mercat laboral etc.). És, doncs, imprescindible posar l'èmfasi en incidir en les causes de la feminització d'aquesta situació, fruit d'un sistema que segrega de manera sistemàtica i desigual els treballs i els recursos per sexe.

Des d'aquesta perspectiva, l'Ajuntament de Barcelona ha impulsat un procés de treball col·laboratiu entre entitats i col·lectius socials, persones expertes i administració per definir una Estratègia contra la Feminització de la Pobresa i de la Precarietat (EFPP), amb 71 actuacions i un pressupost de quasi 29 milions d'euros. La proposta, a més, anirà acompanyada d'altres actuacions, d'entre les quals destacaria, pel seu caràcter més estructural, l'elaboració dels pressupostos i ordenances fiscals amb perspectiva de gènere i un pla d'economia de les cures.

Revertir aquesta problemàtica va molt més enllà de les competències dels governs locals, ja que aquestes iniciatives hauran de conviure amb dinàmiques socials, polítiques i econòmiques locals, estatals i internacionals que van en sentit contrari. No obstant això, creiem i esperem que tant aquestes com d'altres línies d'intervenció esdevinguin esquerdes que consolidin un abordatge estructural i millorin el benestar i la qualitat de vida de la població en general, i de les dones en particular. ■

Marta Cruells

*Cap de gabinet de la Regidoria de Cicle de Vida,
Feminismes i LGTBI
Ajuntament de Barcelona*

Regidoria de Polítiques de Gènere de l'Ajuntament de Terrassa 25 Anys treballant pels drets de les dones i la igualtat de gènere

La Regidoria de Polítiques de Gènere celebra aquest any el seu 25è aniversari. Hem fet un llarg camí des dels anys 80, quan l'administració pública començava a democratitzar-se i era més sensible a les reivindicacions polítiques i socials. També a les dels col·lectius feministes – i a Terrassa en especial a les del Casal de la Dona – que exigia, entre altres, que l'Ajuntament es fes càrrec d'atendre les dones en situació de violència masclista

La creació de la “Regidoria de la Dona” a Terrassa -pionera a Catalunya i a l'Estat espanyol- va ser fruit d'aquestes demandes i, també, d'un govern municipal que va entendre que els fonaments d'una ciutat democràtica no es podien construir sense lluitar contra les desigualtats que patien les dones.

Tot estava per fer, però el compromís polític i el suport de les entitats i grups de dones, han permès articular i consolidar una xarxa de serveis i professionals a favor de la igualtat. En aquestes dècades, la Regidoria s'ha anat transformant en consonància als canvis socials. Hem passat de ser una “Regidoria de la Dona” a ser una “Regidoria de Polítiques de Gènere”, entenent que només des de la transformació de les estructures socials i dels rols sexistes aconseguirem la plena igualtat entre homes i dones. Hem posat en marxa un complet Servei d'Informació i Atenció a les Dones. Hem impulsat la participació dels grups i entitats de dones en la política municipal de manera transversal, a través d'espais participatius com la Comissió 8 de març i el Consell Municipal per la Igualtat. Ens hem dotat d'eines de

detecció i de coordinació per lluitar contra la violència masclista, com el Protocol d'Abordatge Integral de la Violència Masclista en l'àmbit de la parella, i d'eines legals per aconseguir que la perspectiva de gènere estigui present en les polítiques públiques, a través del Reglament Municipal per a la Igualtat de Gènere. I hem fet un pas simbòlic però valent: declarar **Terrassa, Ciutat Feminista**, una ciutat lliure de sexisme i masclisme.

Molta feina feta però encara queda molt camí per endavant. En l'horitzó més proper, reptes importants com l'avaluació i actualització d'aquestes eines i serveis, la revitalització d'un associacionisme que envelleix, la transversalitat del gènere en les polítiques públiques o la incorporació de les polítiques LGBTQI. I, sobretot, hem de seguir sumant complicitats, amb dones, homes, joves, nens i nenes, contra el sexisme i la violència masclista, i a favor de la igualtat de gènere. ■

Lluïsa Melgares i Aguirre

Regidora de Polítiques de Gènere

Garantir els drets de les treballadores domèstiques, prioritat a la Unió Europea

El Parlament Europeu aprova una resolució per reconèixer l'estatus de les treballadores domèstiques i cuidadores a la Unió Europea i lluitar contra la seva explotació, el treball forçat i el tràfic de persones. La resolució insta els Estats membres que encara no ho han fet a ratificar el Conveni de l'OIT sobre les treballadores i treballadors domèstics

Per **Paloma H. Pastor**

Segons dades de l'Organització Internacional del Treball, l'any 2010 hi havia a Espanya 747.000 treballadors domèstics, un 90% dels quals són dones, una xifra a la qual cal sumar les dones que es dediquen al treball domèstic i assistencial no declarat, que representen, arreu del món, el 29,9% del sector. Estem parlant de 2,5 milions de treballadores a la Unió Europea i de 52 milions a tot el món, que pateixen greus situacions de discriminació, maltractament i precarietat i haurien de rebre un estatus oficial per tenir els seus drets garantits. Amb aquest objectiu, el Parlament Europeu va aprovar el passat mes d'abril una resolució a proposta de la comissió de Drets de la Dona i Igualtat de Gènere per tal de reconèixer el treball d'aquestes persones i lluitar contra la seva explotació, el treball forçat i el tràfic de persones.

Professionalitzar el treball domèstic i de cura

La resolució aprovada sosté que la professionalització del treball domèstic i atenció assistencial reduirà el treball no declarat i promourà la integració social, per això es reclama l'establiment d'un marc legislatiu comú a la Unió Europea,

ahora que es demana als Estats membre que incloguin a professionals domèstics i de cura en la legislació laboral, sanitària, assistencial, d'assegurances i contra la discriminació que es promulgui a escala nacional, de manera que es reconegui la seva contribució a l'economia i a la societat.

Segons la ponent de l'informe, l'eurodiputada grega Kostadinka Kuneva (Grup de l'Esquerra Unitària Europea), no només cal professionalitzar el treball de treballadores domèstiques i cuidadores, sinó també facilitar l'intercanvi de bones pràctiques, com són els sistemes de "xecs de serveis" de Bèlgica o el "xec d'ocupació de servei universal" utilitzat a França, uns models d'èxit de la gestió en la relació legal entre persones ocupadores i treballadores, que han generat un impacte molt positiu per al sector. Alhora, és necessari garantir la representació sindical d'aquestes professionals.

Amb aquesta resolució, el Parlament Europeu dona un pas més en la lluita contra la precarietat i la vulneració dels drets laborals d'aquestes treballadores, una situació que comporta greus conseqüències a diferents nivells.

La comissària de Justícia, Consum i Igualtat de Gènere

de la Unió Europea, Věra Jourová, denuncia l'elevat índex de treball no declarat en aquest sector, un fet que “té un impacte molt negatiu en les condicions de treball d'aquestes persones, la qualitat de serveis que es presten i, de manera més general, en la resta de l'economia”. Per això, segons Jourová, “formalitzar aquesta feina aportaria als seus treballadors la protecció social necessària, generaria una recaptació addicional i milloraria la qualitat del servei”.

Marc legislatiu comú i lleis nacionals

Tal i com defensa l'eurodiputada espanyola Rosa Estaràs (PPE), és cabdal aconseguir un marc general que garanteixi la qualitat del treball de cuidadores i treballadores domèstiques i que a la vegada permeti la creació per part dels Estats membre de qualificacions i formació contínua per aquest col·lectiu. Estaràs considera aquest sector molt important no només des del punt de vista quantitatiu, sinó també “perquè possibilita la conciliació de la vida familiar i laboral”. L'eurodiputada afirma que “d'acord amb el principi de subsidiarietat, totes aquestes qüestions les haurien de tractar els estats membres” i recorda que “Espanya té una regulació per protegir aquestes treballadores, formar-les, sensibilitzar l'opinió pública i combatre el treball no declarat”.

Però tot i l'existència de lleis al respecte, el problema és que sovint aquestes no es compleixen, tal i com remarca la ponent de l'informe per la Comissió d'Ocupació i Afers Socials del Parlament Europeu, Tania González Peñas (Grup de l'Esquerra Unitària Europea): “A Espanya el problema més greu és que la legislació no es compleix i aquestes persones treballen en un sistema de molta desprotecció”. L'eurodiputada espanyola considera que “és urgent atendre a la situació laboral d'aquestes treballadores per a garantir que tenen els drets que es deriven de qualsevol relació laboral”, a més que, d'aquesta manera, s'estarà contribuint “a generar llocs de treball i al desenvolupament de l'economia de les nostres societats”.

A més d'una directiva que reguli els drets del sector, es demanen també mesures concretes “per combatre els abusos, per combatre aquelles situacions en què hi ha una autèntica discriminació dels treballadors”, tal i com afirma l'eurodiputat espanyol Ernest Urtasun (Grup dels Verds), un dels tres homes membres titulars de la Comissió de Drets de la Dona i Igualtat de Gènere, qui també denuncia la situació d'explotació que es produeix a ambaixades estrangeres en territori de la Unió Europea, on el servei domèstic no té cap tipus de protecció.

Ratificació del Conveni 189 de l'OIT

L'informe adoptat també demana als 22 Estats membres que encara no ho han fet que ratifiquin amb urgència el Conveni 189 de l'Organització Internacional del Treball sobre les treballadores i els treballadors domèstics, el qual, a data d'avui, només ha estat ratificat per sis Estats: Portugal, Irlanda, Bèlgica, Alemanya, Itàlia i Finlàndia.

Kostadinka Kuneva, la lluita sindical pels drets de les treballadores domèstiques

L'eurodiputada grega Kostadinka Kuneva, ponent de l'informe sobre les treballadores domèstiques i les cuidadores a la Unió Europea, exemplifica la lluita sindical pels drets del sector. Nascuda el 28 de desembre de 1964 a Silistra, Bulgària, és graduada en Història amb especialitat en Etnografia per la St. Cyril and Methodius University. Després de viure a Bulgària els difícils anys de la transició després del col·lapse del règim de Zhivkov al 2001, es va veure obligada a emigrar a Grècia amb el seu fill. Dos anys després, va començar a treballar en una empresa de serveis de neteja i a desenvolupar una important activitat sindical en defensa de les treballadores del sector, com a secretària de l'Associació d'Empleades Domèstiques de la Província d'Àtica. La nit del 22 de desembre de 2008, tornava de la seva feina quan uns desconeguts la van esquitjar amb àcid sulfúric a les afores de casa seva en escarment per l'activitat sindical que realitzava en representació del personal de neteja. Com a conseqüència de l'atac, va perdre la vista en un ull i té la visió limitada en un altre. Les seves cordes vocals i tràquea també van resultar greument danyades. L'atac va ser descrit com l'assalt més greu a una sindicalista a Grècia en 50 anys. A les Eleccions al Parlament Europeu del 2014, Kuneva va ser escollida eurodiputada pel partit d'esquerra Syriza. Actualment, és membre de la Comissió de Treball i Assumptes Socials del Parlament Europeu.

Segons Kostadinka Kuneva, “qui no l'accepti està acceptant l'economia submergida i que hi hagi treballadors desproveïts dels seus drets”. Es considera que la ratificació d'aquest acord seria un important pas endavant en la promoció i protecció dels drets humans, així com un ferm missatge polític contra tota forma d'abús, assetjament i violència contra tots els treballadors i especialment les treballadores domèstiques. ■

2016, l'ADPC dedica l'any a Montserrat Roig

MONTSERRAT ROIG
45 ANYS DE VIDA,
25 DE LLEGAT
ASSOCIACIÓ DE DONES PERIODISTES

LOGO: ALCIA GÓMEZ

L'escriptora i periodista Montserrat Roig (Barcelona, 1946-1991) hagués fet enguany 70 anys. Després de 25 anys de la seva mort, i només amb 45 anys de vida, Montserrat Roig ha deixat un extens mosaic d'articles periodístics, novel·les i assaigs que s'han convertit en un referent, tant del periodisme, com de la literatura, a casa nostra i a escala internacional

Roig va escriure, descriure i capbussar-se en les realitats del postfranquisme i la transició democràtica des de la seva finestra íntima de ser dona. I és per aquest prisma violeta i la seva reivindicativa mirada de gènere plasmada en la seva ploma rebel que des de l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya hem volgut donar-li visibilitat com a referent a la nostra professió, fer-la conèixer a les noves generacions i homenatjar-la amb el projecte MONTSERRAT ROIG: 45 anys de vida, 25 de llegat.

L'ADPC està promovent durant tot l'any i per tot Catalunya xerrades i diàlegs amb persones que la van conèixer, sobre el seu llegat literari, periodístic i feminista, i des del compromís que tingué en denunciar les atrocitats del nazisme als Països catalans i arreu. També als barris de Barcelona, l'ADPC està realitzant un cicle de xerrades amb el suport de l'Institut de Cultura de Barcelona.

El passat 13 de juny -dia del naixement de Roig-, el Col·legi de Periodistes va acollir l'acte central d'aquest any d'homenatge que les Dones Periodistes li retem. Hi van assistir la periodista Rosa Montero, amiga i col·lega de Roig, així com moltes d'altres personalitats i també el seu fill, Roger Sempere, que van compartir experiències, records i aprenentatges viscuts amb ella.

El proper 9 de novembre, el Memorial Democràtic (Generalitat de Catalunya) organitza un acte de divulgació de l'obra de Montserrat Roig al Col·legi de Periodistes, on també es presentarà l'exposició *Cronista d'un temps i d'un país*, que han elaborat junt amb el Col·legi i l'ADPC, amb fotografies de Pilar Aymerich, amiga íntima i companya en viatges i treballs de Roig.

Una Comissió per sumar

A més, l'ADPC va impulsar el juny del 2015 la Comissió Montserrat Roig, amb la finalitat de sumar esforços amb altres entitats i organitzar col·lectivament un seguit d'activitats i accions. Entre d'altres, han sorgit, per exemple, el llibre *El temps de les Cireres* editat per l'Associació Lectura fàcil, l'exposició itinerant del Correllengua 2016 –elaborada entre la CAL i l'ADPC- o xerrades sobre Roig realitzades col·laborativament en tot el territori català.

La Comissió la formen:

- Associació de Dones Periodistes de Catalunya
- Col·legi de Periodistes de Catalunya
- Associació Lectura Fàcil
- Amical de Ravensbrück
- Amical de Mauthausen
- Pilar Aymerich
- Roger Sempere
- Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana (CAL)

FOTO: ROSINY DUASO

Lletra per lletra en femení
La Llibreria està especialitzada en autores i feminisme
Vine i et sorprendràs!!

PRÒLEG · Llibreria de les Dones

c/ Sant Pere més Alt, 46.
08003 Barcelona · Tel. 933 192 425

Obert els dilluns, de 17h a 20h.
de dimarts a dissabtes d'11h a 14.30h i de 17h a 20h.

ESPECIALITZADA EN
LITERATURA DE
DONES

AMPLIEM LA COBERTURA AMB MÉS PUNTS DE RECOLLIDA

Quan els petits aparells ja no funcionin, porta'ls a qualsevol botiga d'electrodomèstics senyalitzada amb aquest distintiu. A les botigues petites si en compres un de nou i a les grans en qualsevol moment.

 Algunes peces dels aparells elèctrics i electrònics contenen materials valuosos. Reciclant-los bé, evitem l'explotació de nous recursos naturals.

Amb el finançament de:

Amb la col·laboració de:

**Generalitat
de Catalunya**

La cara oculta de l'escriptura

Quan una lectora agafa de la mà una autora i se l'emporta cap al llit amb la intenció ferma d'endinsar-se en el seu univers particular, li agrada pensar que està a punt d'iniciar-se una relació íntima entre les dues. L'autora li relata la seva història, com aquell que explica un conte abans d'anar a dormir. Separades només per la textura del paper, s'acompanyaran durant unes quantes nits, establint vincles a través de la tinta negra que l'escriptora ha fet servir per tatuar-li el cervell

Per **Neus Martí Llurba**

“Les dones tenen una curiositat que no s’acaba mai i els costa més apoltronar-se que als homes”,
Olga Jornet

Al llarg de la història hi ha hagut una idealització dels escriptors i les escriptores. Sovint les imaginem com persones tocades per la inspiració que saben com transmetre emocions i sensacions a través de les paraules. Però la trajectòria d’un llibre, fidel al relat que conté, potser fins i tot una mica envejosa d’aquest, juga també amb la tensió narrativa. En l’èxit d’un manuscrit, a més de la genialitat de l’autora, hi intervenen diferents personatges als quals s’ha de posar en acció per arribar al clímax i tenir, així, un final delirant: un gran nombre de vendes, un premi literari o una crítica fascinant. La qüestió és que el llibre no quedi arraconat en un dels prestatges d’una llibreria. Per aconseguir-ho, el text passa per diverses mans que, juntes, treballant en equip, acaben aconseguint el resultat òptim.

Els llibres són cosa de dones?

Ser escriptora implica solitud. També uns personatges i algú que en mogui els fils. Però un cop acabat i revisat, el manuscrit surt de les quatre parets on ha estat engendrat per passar a ser presentat, editat, corregit, traduït, embellit amb il·lustracions i fotografies, imprès, distribuït, de vegades guardonat, venut, disseccionat per la crítica. Llegit. I d’aquí surten totes les professions que giren al voltant de l’ofici d’escriure.

Aquest món editorial és poblat majoritàriament per dones. “Les agents literàries, aquelles persones que representen el llibre d’un autor i que s’encarreguen de vendre’l a alguna editorial, en un noranta per cent són dones. I les editores també”, explica Lola Gulies, editora del grup Planeta. Aquest fet es repeteix en gran part de les professions literàries, totes elles eminentment femenines. El motiu d’aquest fet? Ningú ho sap valorar exactament, tot i que les opinions són diverses. La mateixa Lola Gulies considera que “hi ha un component vinculat al fet de fer-se càrrec del treball d’una altra persona”, diu. “Com a editora, et ve un autor o una autora amb el seu llibre, que és gairebé com un fill, i te’l dóna perquè en tinguis cura i l’ajudis a tirar endavant. Hi ha un component molt maternal”.

Però no tothom ho relaciona a aquest instint. La curiositat i la passió per la lectura –recordem que el perfil de la persona lectora és una dona d’entre trenta i quaranta anys amb estudis universitaris– poden ser dos motius clau també per explicar aquest fet. “Les dones som més

lectores i, per tant, ens interessa més tot el que tingui a veure amb la llengua i la literatura”, reflexiona Tina Vallès, escriptora, correctora, traductora i membre fundadora de l’Associació Professional de Traductors i Intèrprets de Catalunya.

Oficis, amagats o visibles, entorn el llibre

Si ens plantem en un dels primers graons de l’escala que porta un llibre a les mans de les lectores, una de les professions més importants és la de la persona que transmet el coneixement necessari per aconseguir escriure una bona història.

Olga Jornet és professora de l’Escola d’Escriptura de l’Ateneu Barcelonès, on ensenya les tècniques que s’apliquen a l’hora de crear un text. La major part del seu alumnat són dones. Jornet considera que és perquè “les dones tenen una curiositat que no s’acaba mai i els costa més apoltronar-se que als homes”.

Jornet fa també una funció molt important dins aquest engranatge editorial que en altres països, sobretot els anglosaxons, ja fa temps que existeix: l’*scout*. Una figura professional encarregada de detectar un bon llibre, o una tendència literària, i informar-ne ràpidament els seus clients, que principalment són editorials. A casa nostra no és gaire comuna; és més fàcil trobar *scouts* estran-

Despatxos de l’editorial Planeta, a Barcelona

Laura Basagaña, el passat Sant Jordi

Joana Castells, correctora

gers que vénen a caçar talents d'aquí per publicar-los als seus països. Jornet no té cap client que li pagui per fer això. Sí que intenta detectar aquell alumnat de l'escola que presenta un bon potencial, per orientar-lo i ajudar-lo a l'hora de presentar els seus treballs a les editorials. "Aprofitant que tinc un bon coneixement del món editorial català, sempre que veig algun alumne que destaca per un motiu concret, l'aconsello sobre quines són les editorials que poden interessar-se per la seva novel·la i parlo amb els editors per tal que se la llegeixin", explica.

I aquí potser entra en joc una de les figures més conegudes per la societat i més perseguides per les escriptores. Lola Gulias és editora al grup Planeta i d'ella depèn que un llibre tiri endavant dins la seva editorial –treballa amb llibres de ficció –o que sigui rebutjat.

En les editorials grans, com és aquest cas, existeixen les lectores professionals; persones que es dediquen a llegir tots els manuscrits que envien autors i autores i en fan un informe, de manera que després l'editora té més eines per poder fer una tria dels llibres que li han arribat sense necessitat de llegir-los tots. A les editorials petites, l'editora és majoritàriament qui assumeix les funcions d'aquesta figura.

Gulias té molt clar que la seva és una tasca de responsabilitat. Després de seleccionar els manuscrits, treballa en la coherència del text, en els personatges, les trames, les substrames... l'estructura del llibre en general. "Sempre en contacte amb l'autor, anem veient quins retocs calen", explica. "Si falta tensió entre els personatges o si en sobra algun, per exemple". Generalment, l'edició de textos és més habitual amb gent que comença, ja que les escriptores i escriptors més consolidats tenen més definits

el seu estil i el seu tarannà. De tota manera, però, "de vegades em quedo parada de com estan d'oberts a les noves propostes", afirma Gulias.

Un cop editat el text, arriba l'hora de la correcció ortogràfica. La figura de les correctores, malgrat l'enorme importància que tenen –gràcies a elles els llibres adquireixen la qualitat lingüística necessària–, és la gran desconeguda. Joana Castells treballa de correctora per a l'editorial Males Herbes i diu: "La feina d'un corrector és la tasca invisible, perquè com millor la fas, menys se't veu".

La correcció pot arribar a ser molt complicada per una qüestió d'egos. De vegades sembla que la correctora posa en dubte la feina de l'autora, però tant Castells com Vallès, que també és correctora i traductora, coincideixen en el fet que la publicació d'un llibre és una feina d'equip i que la voluntat de totes les professionals que hi intervenen és aconseguir que el llibre surti bé.

En aquesta vessant més obaga de les professions que envolten l'escriptura, també hi ha la traducció. Dolors Udina, traductora i professora associada de traducció de la Facultat de Traducció i Interpretació de la UAB, amb una dilatada trajectòria professional que l'ha portat a traduir autores de la talla de Virginia Woolf o Jane Austen, té força clar el perquè d'aquesta invisibilitat: "El lector no té interès en pensar que hi ha un intermediari entre l'autor i ell, una cosa bastant normal, tot i que això cada vegada està canviant més. El que no entenc és que no s'hi fixin els crítics, perquè moltes vegades no sembla que siguin conscients de la feina que hi ha al darrere d'una traducció".

En aquesta foscor en què viuen els traductors, Udina afirma que el fet de ser dona ho agreuja: "Som moltes

“La feina d'un corrector és la tasca invisible, perquè com millor la fas, menys se't veu”,
Joana Castells

més traductores que traductors, però els que surten més al carrer són els homes. Crec que és una trampa. Les dones estem acomplexades. Potser és una falta d'ambició que se'ns gira en contra, perquè és molt important que les que estem fent aquesta feina i considerem que no se'ns valora prou, sortim al carrer i ens queixem”.

I aquí entren en joc les professions relacionades amb l'escriptura i que tenen més visibilitat. Les de projecció cap a l'exterior d'aquesta obra que s'ha anat coent al llarg del temps. Laura Basagaña, a més de ser membre fundadora de blocs com *Núvol* o *Llavor Cultural*, és crítica literària. Per les seves mans passen milers de llibres cada any i ella s'encarrega de fer ressenyes per tal d'orientar les lectores en les seves tries literàries. “No crec que la feina del crític sigui dir el que està bé o malament. És molt difícil crear i, per tant, sempre que assenyalas una cosa que no t'ha agradat n'has d'assenyalar alguna altra que sí, de manera que acabes tocant la crítica des de la humilitat i sabent que és una cosa subjectiva”, explica.

Anna Tomàs fa ressenyes literàries en diferents blogs: “Opino, i dic els aspectes que em poden grinyolar d'algun llibre, però sempre perquè considero que la resta del llibre val molt la pena”. Les dones són més presents que els homes en el món dels clubs de lectura, afirma, però en el de la creació de ressenyes creu que la participació femenina i masculina estan força equilibrades, “o com a mínim això és el que he pogut observar en els blogs que segueixo”, puntualitza.

La crítica Laura Basagaña, en sospesar la quantitat de ressenyes escrites per homes o per dones que es publiquen a la premsa, reconeix que hi ha cert predomini dels primers, però assegura que cada cop hi ha més dones.

Totes les feines fan avançar

I si bé en aquesta extensa cadena creativa les dones són majoria, les posicions de poder estan encara en mans d'homes. Laura Basagaña ho explica amb una teoria peculiar que va sentir una vegada segons la qual “els nens del desembre juguen en desavantatge respecte els del gener, ja que tenen una trajectòria menys dilatada”. I segueix: “Les dones som com aquests nens del desembre en relació amb els homes, perquè ens hem incorporat molt més tard històricament en aquestes posicions artístiques”.

Potser amb aquest pensament, i sabent que les criatures nascudes al desembre acaben tenint trajectòries tant reeixides com les de les del gener, cal seguir reivindicant tot aquest teixit de professions, eminentment femenines, que queden encara una mica amagades. ■

recursos

- www.escriptors.cat
- www.aptic.cat
- www.campusdescriptura.com
- www.nuvol.com
- www.llavorcultural.cat
- Gènere i traducció. Dra Pilar Godayol, Coordinadora i investigadora principal (Disponible [a aquest enllaç](#))
- M. Àngels Francés. *Des de l'ombra: les dones i l'escriptura de diaris* (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Lluïsa Julià. “Dones i escriptures: Construcció del discurs i legitimitat en la literatura catalana actual”. A *Literatures*. Núm.6. 2008 (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Jordi Ainaud Escudero. “Sobre la traducció de *Dones i literatura*, de Virginia Woolf”. A *Quaderns*, revista de traducció. Núm. 21. 2014 (Disponible [a aquest enllaç](#))

Literatura, dones i periodisme no sexista

Hem volgut posar de relleu iniciatives de periodisme feminista i amb visió de gènere al nostre país, així com de divulgació literària en femení i també feminista. Algunes amb més tradició, d'altres recentment creades

Pikara

Pikara Magazine és un projecte de l'associació sense ànim de lucre EME Komunikazioa, fundada el 18 de novembre de 2010 per periodistes de la Xarxa Basca de Periodistes amb Visió de Gènere. Iniciativa feminista amb periodisme de reportatges, entrevistes i cròniques de qualitat que va ser premiada el 2014 amb el Premi Bones Pràctiques de Comunicació no Sexista, atorgat per l'ADPC. Enguany editen, amb finançament aconseguit mitjançant una campanya de crowdfunding, el quart anuari en paper.

Portades de dos dels Anuaris

Donesdigital

L'ADPC va reformular la revista trimestral Dones, que s'editava en paper des de l'any 2001, per donar a llum, l'any 2009, a la revista Donesdigital i al 2010 a la monogràfica en paper Dones Dossier. S'experimentaven així les diferents possibilitats informatives que ofereix cada suport; des de l'associació es prenia la tasca d'aportar una mirada feminista i pròpia de les dones al periodisme. Al portal web Donesdigital es publiquen des de llavors articles d'actualitat política, econòmica, internacional, esportiva, de tots els àmbits, on es visibilitzen les dones i s'aborden els temes amb perspectiva de gènere. Recomanem és la secció de difusió de la creació literària i cultural per part de dones i la seva participació en esdeveniments. S'hi recullen també articles en profunditat sobre les dones creadores o les seves obres.

Con la A

Des de l'any 2012 –amb diferents periodicitats, en publicació continuada-, aquesta revista és la cara exterior de l'associació feminista que duu el mateix nom i que es troba a Madrid.

A la secció Creando con publiquen crítica artística, musical, teatral i de cine. En l'àmbit literari, es difon l'obra d'escriptores actuals.

Portada online de la revista Con la A

Zena

Publicació digital amb perspectiva de gènere nascuda el 2015 i especialitzada en cinema, literatura, videojocs, televisió i còmic. Les seves impulsores volen oferir elements per a la reflexió i el debat així com creacions alternatives en un camp, el de la cultura popular, on van veure que hi havia interès per la visió de gènere i per subratllar la transmissió de valors, reproducció d'estereotips i discriminació presents.

L'interès suscitat per les conclusions de l'anàlisi de gènere de la sèrie 'Joc de Trons' va fer que les integrants de Zena es focalitzessin en la cultura popular

La Independent

Primera i única agència catalana de notícies amb visió de gènere,

La Independent difon des de 2010 informació sobre dones i amb perspectiva de gènere a través del seu portal i enviaments per correu electrònic.

Editorial que Montserrat Minobis va escriure arrel de l'homenatge a Montserrat Roig organitzat per l'ADPC, al Col·legi de Periodistes el passat 13 de juny

Duoda

La revista semestral Duoda. Estudis de la diferència sexual ha estat el mitjà que ha difós a l'estat espanyol el pensament italià de la diferència sexual. Dóna a conèixer la creació de les dones a l'àmbit universitari i als espais de dones amb el qual el Centre de Recerca en Estudis de les Dones Duoda, de la Universitat de Barcelona, està en contacte. Recull des del 1990 estudis de teoria i altres resultats de la recerca que es produeix dins i fora del Centre.

Coberta del número 50, d'aquest 2016 i la del número 38, del 2010

Els mitjans d'informació general i culturals amb perspectiva de gènere reflecteixen els fets i la realitat amb la visió completa de la societat, formada per homes i dones

Catorze.cat

Magazín cultural que des de la seva aparició el 2014 ha esdevingut líder en audiència a Catalunya com a mitjà digital especialitzat, segons dades de l'Oficina de Justificació de la Difusió. Tant en el seu equip editorial com en les temàtiques, protagonistes i fonts, hi ha presència de dones i el tractament informatiu és no sexista. Catorze ha fet enguany un homenatge a Montserrat Roig amb la publicació de 25 articles de la periodista i escriptora acompanyats d'il·lustracions de Cristina Losantos.

La literatura en femení es difon també a través de projectes associatius, a les xarxes i al carrer

Clásicas y Modernas

Dones provinents dels diversos àmbits culturals van crear a Madrid el 2009 l'associació Clásicas y Modernas, amb l'objectiu de treballar de forma transversal per obrir el món de la cultura a les dones. Objectius: apoderar les dones creadores, i d'altra banda influir en el cànon, assenyalar la discriminació i corregir la supremacia masculina en els reconeixements.

A més del portal amb informacions, opinió i difusió d'articles escrits per les sòcies en altres mitjans, Cultura con Gafas Violetas és l'espai del web dedicat a crítica cultural. A l'Hemeroteca, a més, es recullen articles de mitjans del territori nacional en relació amb les dones en els diversos àmbits culturals.

Fira Llibre Feminista

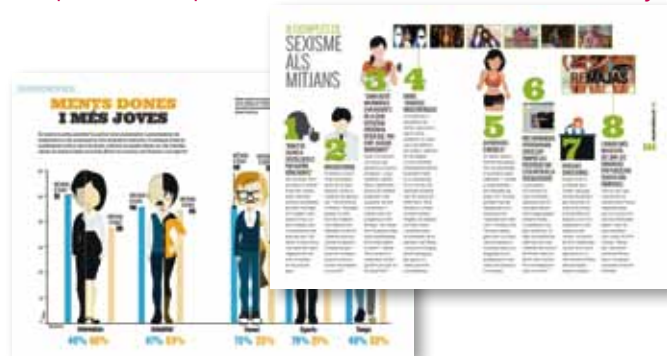
El 28 de maig d'enguany es va celebrar la Fira del Llibre feminista a Sabadell, iniciativa del Moviment Popular de la ciutat. Entre d'altres, un dels actes centrals va ser la lectura sobre Montserrat Roig.

Media.cat

L'Anuari Mèdia.cat és un projecte del Grup Barnils, nascut el 2010 en el marc de l'Observatori crític dels mitjans Mèdia.cat. S'inspira en el projecte nord-americà *Project Censored*. Inclou reportatges d'investigació que donen una segona vida a temes que els grans mitjans de comunicació han passat per alt. Des del 2015, també conté infografies i almanacs a través dels

quals es fa una nova reflexió sobre certs temes, amb especial atenció a l'estructura i funcionament dels mitjans de comunicació. Compta amb el suport de 6 facultats de Periodisme de Catalunya.

A l'Anuari 2015 es va publicar una infografia que reflectia la poca igualtat en la presència dels homes i les dones com a presentadors a la televisió. El 2016 trobem dos almanacs que denuncien la cultura de la violació als mitjans, d'una banda, i 8 exemples del sexisme als mitjans, de l'altra.

Observatori Cultural de Gènere

L'Observatori Cultural de Gènere va néixer el 2013 a Barcelona amb l'objectiu de fomentar bones pràctiques que fessin efectiva la igualtat entre dones i homes que promulgava la llei –però que no es complia– en l'àmbit de l'art i la cultura.

Vol ser un fòrum de reflexió, debat i acció entorn les dones que treballen en els diversos àmbits de la cultura a Catalunya; aspira a dibuixar una radiografia de la desigualtat en la cultura i establir un intercanvi amb les institucions i la societat civil i propiciar un model cultural diferent. Organitza també actes on es visibilitzen les dones i cada any elabora un informe sobre algun tema en profunditat.

Dia de les escriptores

L'associació Clásicas y Modernas, la Biblioteca Nacional de España (BNE) i la Federación Española de Mujeres Directivas (FEDEPE) han impulsat la instauració, enguany, del Dia de les Escriptores, el 17 d'octubre, que a Barcelona organitzaran l'Observatori Cultural de Gènere en col·laboració amb la Institució de les Lletres Catalanes (ILC) i l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC), a la Biblioteca de Catalunya.

Els premis literaris no són per a les dones

La paritat no ha arribat, ni molt menys, als premis i reconeixements, que continuen tancant files a l'entorn dels homes. Un patró que es reproduïx des de fa dècades al món de les lletres i que explica que només al voltant d'un 15% dels premis literaris lliurats durant els darrers 50 anys hagin recaigut en figures femenines, tant a nivell nacional com internacional

Per **Esther Escolán**

Un dels premis literaris que compta amb una trajectòria més contundent és el Nobel de Literatura, un guardó en actiu des de fa 115 anys i que només va quedar desert els anys 1914 i 1918 –I Guerra Mundial-, 1935 i del 1940 al 1943 –II Guerra Mundial-. Dels 108 anys que, en conseqüència, han estat actius, només 13 dones han rebut el preuat guardó.

Aquestes dones premiades són: la sueca Selma Lagerlöf, l'any 1909; la italiana Grazia Deledda, el 1926; la noruega Sigrid Undset, el 1928; la nord-americana Pearl S. Buck, el 1938; la xilena Gabriela Mistral, el 1945; l'alemanya Nelly Sachs, que l'any 1966 va compartir guardó amb l'israelita Shmuel Yosef Agnon; la nord-americana Toni Morrison, el 1993; la polonesa Wislawa Szymborska, el 1996; l'austríaca Elfriede Jelinek, l'any 2004; la britànica Doris Lessing, el 2007; la romanesa-alemanya Herta Müller, el 2009; la canadenca Alice Munro, el 2013, i la bielorrussa Svetlana Aleksíevitx, el 2015.

Destaca especialment que entre Mistral i Sachs o entre aquesta i Morrison haguessin de transcórrer 28 i 27 anys, respectivament, perquè el premi tornés a recaure en una dona, quelcom que per a Laura Freixas, escriptora i presidenta de l'associació Clásicas y Modernas, “no és cap sorpresa”. Freixas afirma que a les societats occidentals

“hi ha una igualtat formal, jurídica, entre dones i homes, però estem molt lluny de la igualtat real”. I afegeix: “Els homes estan sobrerrepresentats i les dones infrarepresentades pel que fa al poder, els recursos i el reconeixement, i la literatura –i la cultura, en general- no deixa de ser un àmbit on es mou poder, diners i prestigi”.

La progressiva feminització dels Nobel, però, dibuixa un horitzó mínimament esperançador ja que, com subratlla Bel Olid, presidenta de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC), “una tercera part de les dones que han guanyat el Nobel de Literatura, l'han guanyat en els darrers deu anys”, quelcom que, en la seva opinió, “ens va acostant a la paritat”.

Més dones escriptores que homes

A casa nostra el panorama no és massa diferent i és que, segons l'informe *El gènere en els nostres premis literaris* que l'Observatori Cultural de Gènere publicava el passat mes de desembre, només un 17,8% dels 70 premis literaris convocats a Catalunya durant els darrers 15 anys han estat concedits a dones. L'informe, realitzat conjuntament amb l'AELC i la Institució de les Lletres Catalanes, fa especial èmfasi, tanmateix, en el paper que els premis literaris tenen com a trampolí de noves promeses a Espanya, on

Només un 17,8% dels 70 premis literaris convocats a Catalunya durant els darrers 15 anys ha estat concedits a dones

el 99% dels premis es concedeixen a obres inèdites, a diferència de països com França, el Regne Unit, Itàlia o els EUA, on la majoria dels premis s'atorguen a obres ja publicades.

Una altra dada que recull l'Observatori Cultural de Gènere en el seu darrer informe és que en un 8,57% de premis el percentatge de dones premiades és d'un 0%. Jordi Cuixart, president d'Òmnium Cultural, afirma en relació amb aquest fet que "a dia d'avui no hi hauria d'haver més homes que dones premiats perquè, de fet, segurament hi ha més dones que homes que escriuen", quelcom que fa posar el focus en una peça clau d'aquests certàmens literaris, el jurat, conformat majoritàriament per homes.

Per a Cuixart, no obstant això, la solució no passa per establir una quota de mínims en els jurats, "ja que si una convocatòria no premia cap dona és que està fora de la realitat social i cultural del país", sinó perquè qui els atorga "sigui conscient de la realitat sociocultural del país i els concedeixi en conseqüència d'aquesta realitat".

Bel Olid, reticent com Cuixart a establir quotes, sí que es mostra a favor de constituir "uns jurats més paritaris que afavoreixin premiar els millors" i és que, afirma, "hi ha estudis que demostren que les dones jutgem amb més imparcialitat les obres dels altres, mentre que els homes valoren 19 vegades més la feina que fa un altre home que no pas la mateixa feta per una dona". Aquesta dada

Radiografia dels premis a Catalunya i Espanya

Premis Sant Jordi de Novel·la

Convocats per Enciclopèdia Catalana i Òmnium Cultural

Primera edició: 1947

Premi: 60.000 euros i publicació de l'obra per part d'Edicions Proa

Dones premiades: un 13% del total (5 en els darrers 40 anys)

Qui són?: Maria Aurèlia Capmany (1968), Olga Xirinacs (1984), Maria Mercè Roca (1992), Isabel-Clara Simó (1993) i Carme Riera (2003)

Premis Crítica Serra d'Or

Convocats per revista Serra d'Or

Primera edició: 1967

Premi: sense dotació econòmica

Dones premiades: l'any 2016, només va haver dues dones entre els 14 premiats

Qui són?: Lali Álvarez, l'obra de la qual *Ragazzo* va alçar-se com a millor espectacle, i Gisela Pou, millor creació juvenil per *La noia de la mitjanit*.

Premi Mercè Rodoreda de contes i narracions

Convocats per Òmnium Cultural i Fundació Enciclopèdia Catalana

Primera edició: 1998

Premi: 6.000 euros

Dones premiades: un 33% del total (6 en els darrers 18 anys)

Qui són?: Cèlia Sanchez-Mústich (1999), Monika Zgustova (2009), Alba Dedeu (2010), Tina Vallès (2012), Neus Canyelles (2013) i M. Mercè Cuartiella (2014).

Premis Nadal

Convocats per Edicions Destino i Grup Planeta

Primera edició: 1945 (quan va guanyar-lo Nada, de Carmen Laforet)

Premi: 18.000 euros i la publicació de la novel·la guardonada

Dones premiades: un 19% del total (14 en els darrers 72 anys)

Qui són?: a més de Laforet, Elena Quiroga (1950), Dolores Medio (1952), Lluïsa Forrellat (1953), Carmen Martín Gaité (1957), Ana María Matute (1959), Carmen Gómez (1981), Rosa Regàs (1994), Lucía Etxebarria (1997), Ángela Vallvey (2002), Maruja Torres (2009), Clara Sánchez (2010), Alicia Giménez Bartlett (2011) i Carmen Amoraga (2014).

Premis Planeta

Convocats per Grup Planeta

Primera edició: 1952

Premi: 601.000 euros el guanyador i 150.250 euros el finalista.

Dones premiades: un 28% del total (15 en els darrers 54 anys)

Qui són?: Soledad Puértolas (1989), Carmen Posadas (1998), Espido Freire (1999), Maruja Torres (2000), Rosa Regàs (2001), Lucía Etxebarria (2004), Maria de la Pau Janer (2005), Ángeles Caso (2009), Clara Sánchez (2013) i Alicia Giménez Bartlett (2015) són les més recents.

Altres premis a l'estat espanyol:

Premio Internacional Cervantes

41 premis des del 1976; 4 dones= 9,7%
2013 Elena Poniatowska
2010 Ana María Matute
1992 Dulce María Loynaz
1988 María Zambrano

Premio Nacional de las Letras Españolas

32 premis des del 1984; 4 dones= 12,5%
2015 Carmen Riera
2007 Ana Mª Matute
1994 Carmen Martín Gaité
1987 Rosa Chacel

Premio Nacional del Cómic:

13 premis des del 2007; 0 dones = 0%

“A dia d'avui no hi hauria d'haver més homes que dones premiats perquè, de fet, segurament hi ha més dones que homes que escriuen”,
Jordi Cuixart

podríem sumar-la a d'altres com que un 90% dels lectors prefereixen llibres protagonitzats per homes.

Laura Freixas es mostra més contundent i a més d'exigir quotes en els jurats, advoca “per revisar els prejudicis que fan que es valorin més les obres masculines” i afirma que “si un premi no es dona mai a dones, o a molt poques, l'entitat que el convoca s'ha de preguntar per què i fer un esforç per tal que el premi sigui representatiu de la realitat social i també d'uns valors democràtics”, assenyalava Freixas.

Síndrome de la 'dona florero'

A l'informe *El gènere en els nostres premis literaris* també s'afirma que al nostre país “abunden els premis en els quals el percentatge de dones guanyadores és del 6,66%, és a dir, d'una dona sobre 15 guanyadors (o vuit premis sobre 70), la qual cosa no deixa de ser la constatació del fet que als premis literaris també existeix 'la dona florero', la que serveix per cobrir l'expedient”. Segons Bel Olid és una “realitat innegable” que per Laura Freixas es remunta al moment quan comença a fer-se notar l'absència de dones “i que això no és normal o no queda bé”. Freixas alerta que “la primera reacció -i sovint l'única- de moltes entitats és posar una dona o dues i pensar-se que amb això ja n'hi ha prou”.

Davant la pregunta sobre la conveniència o no de tornar al vell costum d'utilitzar pseudònims i de com aquesta pràctica ajudaria a les dones a accedir d'una manera menys condicionada als podis d'honor de les lletres, la presidenta de Clásicas y Modernas constata que ja hi ha algunes que ho fan i opten bé per emprar pseudònims masculins, com Lionel Shriver, bé pe substituir el seu nom per inicials, com P. D. James, E. L. James o J. K. Rowling.

Freixas opina que no és bona idea, “primer, perquè de tota manera serà fàcil endevinar si es tracta d'un home o d'una dona pels temes, pel sexe dels personatges o l'esperit crític de la història i, després, perquè posen a les escriptores que ho fan en una posició falsa, com si

Maria-Antònia Oliver rep el 24è premi d'Honor de les Lletres Catalanes

El passat 8 de juny, Maria-Antònia Oliver rebia al Palau de la Música Catalana el 48è Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, atorgat anualment per Òmnium Cultural, un guardó que reconeixia “tant l'extensa i fructífera trajectòria literària com el ferm compromís amb la cultura i el país” de l'escriptora i traductora mallorquina. Durant el seu discurs, Oliver va voler recordar “les tantes dones que haurien pogut rebre el premi, i no només escriptores, sinó científiques, filòlogues, bruixes valentes que lluiten per tenir un lloc igual que els companys homes”.

fossin mentideres o impostores”. En aquest sentit, Bel Olid afirma que “qualsevol tema que es consideri femení està sota sospita” i apunta, tot seguit: “Hi ha una manera molt androcèntrica de representar les dones -com a objecte de desig, cuidadora abnegada o comparsa-, que és la que està acceptada, i quan la dona és protagonista de debò i no actua en funció dels homes és quan molesta”. “Si no canviem els jurats, per molt que hi posem pseudònims, a les dones que escrivim fugint de la tradició androcèntrica se'ns veu el llautó”, conclou la presidenta de l'AELC. ■

referències

- Cabré, M. Àngels i Alvarado, Helena. *El gènere als nostres premis literaris*. III Informe de l'Observatori Cultural de Gènere, amb la col·laboració de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana i de la Institució de les Lletres Catalanes. Desembre de 2015
- <https://www.omnium.cat/contingut-programa/premi-merce-rodores>

- https://es.wikipedia.org/wiki/Premio_Nadal
- <http://www.premioplaneta.es/historia/ganadores.html>
- https://es.wikipedia.org/wiki/Anexo:Ganadores_del_Premio_Nobel_de_Literatura
- https://es.wikipedia.org/wiki/Premio_Sant_Jordi_de_Novela

FOTO: ROSMY DUASO

Premi Margarita Rivièrè al rigor periodístic amb visió de gènere

El divendres 18 de novembre de 2016 tindrà lloc la **Festa dels Premis de Comunicació no sexista** que cada any organitza l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya (ADPC). En aquesta 24a edició que es realitzarà a l'Auditori del Caixa Fòrum de Barcelona, es lliurarà també el **Premi Margarita Rivièrè al rigor periodístic amb visió de gènere**, guardó impulsat per l'ADPC amb el suport de la família Cominges Rivièrè així com del Col·legi de Periodistes de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona. L'objectiu de la II edició del Premi Margarita Rivièrè és reconèixer la feina d'excel·lència periodística d'un/a periodista que es destaquï pel seu rigor, independència i visió de gènere.

La periodista **Margarita Rivièrè Martí** (Barcelona, 1944-2015) va obrir portes en el camp periodístic, sempre amb esforç i rigor. Va pertànyer molts anys a l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya tot participant en diferents activitats de l'entitat com, per exemple, en la presentació de la recerca "Periodistes en temps difícils".

Rivièrè va rebre diversos guardons al llarg de la seva vida, però destaquem el Premi a la trajectòria professional que l'ADPC li va atorgar l'any 2010, en un acte celebrat a la Universitat Pompeu Fabra.

La seva dedicació i rigorositat en el món periodístic és un exemple a seguir. Aquest és el motiu de la creació d'un guardó que porti el seu nom.

Enguany, el jurat del premi està format per les següents personalitats del món comunicatiu:

Neus Bonet, degana del Col·legi de Periodistes de Catalunya
Teresa Rubio, periodista
Josep Cuní, periodista
Mària Eugènia Ibáñez, periodista
Lluís Bassets, periodista
Clara Cominges Rivièrè, periodista i filla de Margarita Rivièrè
Milagros Pérez Oliva, periodista i guanyadora de la I edició del Premi Margarita Rivièrè
Mavi Carrasco, periodista i presidenta de l'ADPC

El Premi Margarita Rivièrè al rigor periodístic amb visió de gènere compta amb el patrocini de l'**Hospital Quirónsalud Barcelona**. El guardó que es lliurarà serà una obra artística amb placa commemorativa i una selecció de llibres escrits per Margarita Rivièrè.

FOTO: ROSMY DUASO

Milagros Pérez Oliva va rebre el Premi en la primera edició, el 2015

Els millors professionals tenen cura de tu i de la teva família

Hospital Quirónsalud Barcelona
 Plaza Alfonso Comín, 5-7. 08023 Barcelona
93 255 40 00

f t i quironsalud.es

Hospital **quirónsalud**
 Barcelona

Llibreries de Dones

o quan la paraula salta del llibre a l'acció

Llibreries veteranes com Pròleg o la madrilenya Librería Mujeres, al costat de nous projectes compromesos amb els feminismes com Espai Contrabandos o la llibreria Veus amb Veu -ambdues al barri del Raval de Barcelona-, s'han consolidat com a espais de trobada, tallers, debats, assessorament especialitzat i activitats en les quals els textos escrits per dones i per a dones cobren vida des de l'acció i la reflexió col·lectiva amb visió crítica

Per **Ana Vallina**

Quan es pregunta a les fundadores o llibreteres dedicades a la literatura de dones per què es va engegar el projecte, les seves respostes ens donen pistes que aquest article no parlarà de *bestsellers*, de sagues de moda, de *rànquings*, de vendes, ni de premis o guardons. I és que les llibreries de dones neixen, en gran mesura, per sortir d'aquest imaginari col·lectiu i aquesta cultura editorial que durant anys, tants com té la impremta, van ignorar i menystenir les creacions literàries de les dones: les creacions en femení i feministes més compromeses. "Jo m'atreiria a pensar que Anònim, qui va escriure tants poemes sense signar-los, va ser sovint una dona", va dir una vegada Virginia Woolf. I els seus llibres avui ocupen

l'espai que mereixen en les prestatgeries de llibreries com Pròleg o la Librería Mujeres, dos nuclis pioners a convertir el que, a priori, podria ser una senzilla botiga de llibres en un punt de trobada entre les dones i els textos que parlen sobre la seva realitat amb vocació transformadora. Un espai on la paraula impresa es converteix en debat, en tallers, en apoderament col·lectiu de les seves comunitats.

Àngels Grases, impulsora i *alma mater* de Pròleg, defensa amb vehemència la labor cultural i política que aquesta llibreria ha realitzat durant 25 anys i realitza en el camp de la literatura i les dones a Barcelona. Per entendre com un projecte així es converteix i consolida com un agent cultural de referència cal començar pels orígens. Si la Librería

La Librería Mujeres de Madrid va néixer a la fi dels anys 70

Mujeres de Madrid va néixer a la fi dels setanta a partir de reunions clandestines de dones feministes, activistes per la legislació del divorci o la lliure interrupció de l'embaràs, entre altres qüestions clau en aquells anys de Transició, els orígens de la Llibreria Pròleg es remunten al 1990, l'any en què a Drassanes es va celebrar una fira feminista internacional que va reunir a dones de tot arreu del món. "Pròleg va néixer per donar resposta a una necessitat", explica Àngels Grases, "en aquesta fira ens preguntaven on estava la llibreria de dones a Barcelona i no existia cap espai així. Era un deure que teníem les dones: muntar un espai on es perllongués una mica el feminisme que estava latent en la fira, en els textos de dones". El projecte va ser col·lectiu, es va fer possible gràcies a la implicació de nombroses dones vinculades al món de la literatura que van assumir participacions, conscients que la seva inversió perseguia beneficis diferents, "més amables, més humans, més polítics", en paraules de la seva impulsora, que matisa que la seva llibreria viu en "economia de supervivència" possible gràcies al voluntariat i a l'autogestió.

Donar veu a qui té molt a dir i poques oportunitats

Veus amb Veu, que aviat complirà el seu primer aniversari i que es defineix com a llibreria feminista i de pensament crític, també té la seva llavor en una necessitat. La seva cofundadora Gemma Sáez explica que parteixen dels moviments socials, que havien engegat una associació cultural i treballaven amb altres col·lectius del Sud d'Europa i sentien

"la necessitat de fer encara més coses per cohesionar la nostra ideologia, per aplicar-la en la nostra vida quotidiana, per tenir eines de divulgació". D'aquí sorgeix l'editorial i la publicació del seu primer llibre signat per Ernest Morera, coimpulsor de Veus amb Veu; i poc després la llibreria. "Volem donar veu a qui té molt a dir i poques oportunitats per a fer-ho. Tenim molt talent i molt coneixement al nostre al voltant que no ha tingut la possibilitat de fer-se visible", explica.

I en aquest recorregut, "la vida", matisa Sáez, els ha unit a l'associació Trans de Barcelona Generem, que ha trobat en la llibreria no solament un lloc on localitzar llibres sobre corrents feministes, trans feministes o *queer*, sinó també una seu per a les seves assemblees o activitats. Veus amb Veu és un projecte obert al barri i per al barri que suma complicitats amb gairebé una desena de llibreries veïnes al Raval. Junttes, un diumenge al mes, organitzen un mercat ambulant de llibres a les places i racons del veïnat.

També l'Espai Contrabandos destaca per la seva connexió amb els moviments socials al Raval i amb les editorials d'avantguarda de pensaments crític o feminista com Icària, que reserven mitjançant una quota el seu espai en aquesta llibreria per presentar les seves novetats editorials.

Un dels seus cofundadors explica que la seva pròpia experiència personal els va animar a fer més esmena en qüestions de criança coresponsable i van instal·lar un espai lúdic per a nens i nenes en el local que permetés als seus familiars assistir a una presentació o buscar títols amb més tranquil·litat.

La llibreria Veus amb Veu acull també associacions feministes del barri

La llibreria Pròleg celebra enguany el seu 25è aniversari

Les lectores i lectors de Espai Contrabandos, igual que en la llibreria Veus amb Veu, solen creuar la porta amb les idees clares i amb un coneixement previ sobre continguts feministes. “Les nostres principals clientes són noies joves que han estat en contacte amb moviments socials i precaritzades laboralment”, explica Gemma Sáez.

Criteri de selecció especialitzat

En la llibreria Pròleg i en la Librería Mujeres de Madrid també han notat aquest relleu generacional i asseguren que des de fa uns 10 anys ha crescut la demanda del seu contingut especialitzat entre la gent jove i ha sorgit un nou perfil: l'home jove interessat en una primera lectura feminista.

El perfil del públic d'aquestes dues llibreries veteranes té matisos diferents. En gran manera, per l'alt grau d'especialització del seu catàleg en constant actualització i que, en paraules de Àngels Grases ha fet que “sense voluntat de ser-ho hem estat assessores, s'ha creat una àgora on acudeixen moltes professores i estudiants universitàries, un espai on tota aquella dona que estudiava un màster de gènere o preparava una tesi de recerca sobre dones venia a Pròleg. Som la seva biblioteca perquè a la biblioteca no trobaven el que buscaven”. Aquesta labor de valor incalculable és una de les aportacions de les llibreries de dones que Grases reivindica que sigui reconeguda per les administracions, organismes i institucions vinculades a la

gestió cultural. Com a denúncia, explica que des de fa més de 5 anys, entitats com l'Institut de les Dones o la xarxa de Biblioteques de Barcelona, a les quals assessoraven i venien llibres, han deixat de comprar-los. Presumiblement, haurien recorregut a les grans centrals de vendes per actualitzar els seus continguts, fet que deixa en mans del preu, dels criteris de les grans multinacionals i de veus no tan acreditades, la selecció de les novetats editorials disponibles per a la consulta pública de la ciutadania, segons Grases, que sentència: “Això és política”.

Com també és política i construcció de valors socials que aquesta mateixa visió amb sensibilitat de gènere i pensament crític sobre estereotips sexistes estigui present en la literatura infantil i en la narrativa d'entreteniment. Rocío, de la Librería Mujeres, argumenta que és molt important també poder tenir llibres que ens relaxin i evadeixin però que tinguin una visió feminista del món per fer front a fenòmens com *50 ombres de Grey* que han fet molt mal”.

Aquesta preocupació sobre la imatge de les dones, els estereotips sexistes o la imposició del model heteropatriarcal cobra més significat encara per a les responsables de les llibreries de dones o feministes en el cas de la literatura infantil. En totes elles entenen que és necessari començar des de la infància una educació en valors que ofereixi models alternatius i plurals per construir una societat lliure i en veritable igualtat. ■

La llibreria Espai Contrabandos és també punt de distribució de l'editorial Icària

No és un altre debat sobre el llibre digital

Llibre en paper o electrònic? Una dicotomia que està esdevenint obsoleta. Ho diuen xifres, expertes i projectes en marxa; actualment ja conviuen diversos suports per als continguts textuais, que també estan canviant. La literatura en digital, a més, sembla que afavoreix la participació de les dones, amb matisos

Per **Laia Serra Valls**

La directora editorial de Lumen, Silvia Querini, va ser pionera al nostre país, fa anys, en l'edició en paper amb lletres grosses, o *Large Printing*, que ara ja pràcticament no s'usa: "A l'ebook, totes les persones poden ampliar la lletra tant com vulguin". És un dels avantatges del llibre electrònic, "però es perd l'aspecte matèric del llibre", observa Querini. Al 2010, en una entrevista, l'editora afirmava que tot allò que envolta el llibre com a objecte no tindria sentit quan la revolució digital assolís la "velocitat de creuer". Han passat sis anys i aquesta velocitat no està clar que, en el cas d'arribar, desterrí el paper.

El mercat del llibre digital va suposar un 3% de la quota de mercat a Espanya l'any 2014, segons l'*Informe anual del llibre digital 2015* de Librandia -distribuïdora majoritària de contingut digital-; les previsions que es feien al 2008 eren molt superiors. Pel camí, a Catalunya, van quedar empreses que no van poder sostenir un mercat molt incipient, s'ha lliurat una batalla comercial pels dispositius entre les grans empreses, el mercat s'ha concentrat en grans distribuïdors. I també, darrerament, creix la diversificació de suports més enllà del llibre electrònic.

La pirateria com a fre

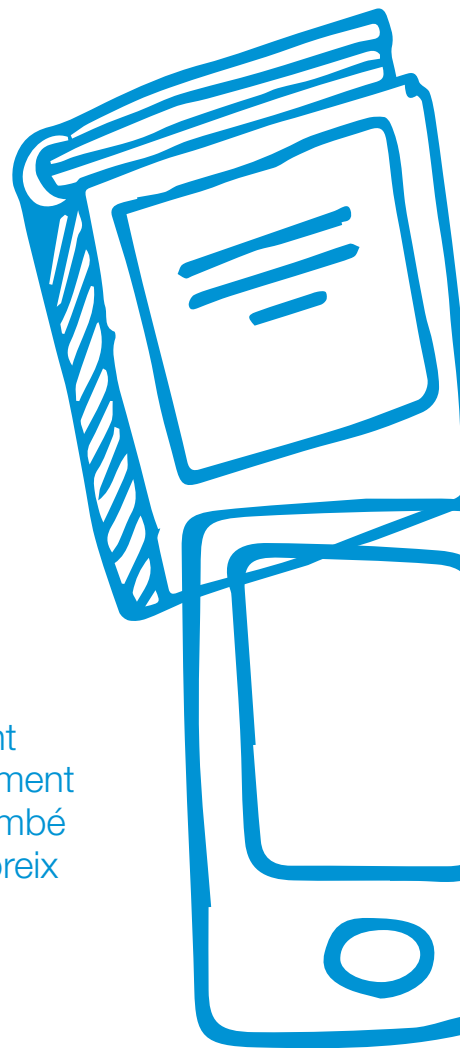
El poc creixement del negoci editorial digital és degut, en part, segons moltes veus i la de Carmen Ospina, directora d'estratègia digital i desenvolupament de negoci de Penguin Random House, a la pirateria. La venda en digital al món hispànic seria molt més elevada si no es consumissin continguts il·legals, segons Ospina.

La vulneració dels drets d'autor és un dels inconvenients que Teresa Iribarren, directora del Màster d'Edició Digital de la UOC, apunta també de la digitalització, tot i que també posa damunt la taula que en molts casos, llibres piratejats també es venen més. "La difusió per canals digitals estimula la venda i la lectura d'aquell llibre en paper", afirma.

"Potser sí que la pirateria fa que es descobreixi algun autor, però en llibres com *50 sombras de Grey* fa que perdís un enorme percentatge de vendes", rebateja Ospina. La legislació, afirma, no protegeix l'autor, i des de les editorials com la seva intenten oferir serveis de protecció per a què es treguin els continguts de webs pirates, però és un "treball de formigues que, a més, no té massa resultats", diu.

Segons l'estudi de Librandia, el buit entre el 3% de la quota de mercat del llibre digital i el nivell de preferència del públic lector (un 19,9% manifesta llegir en pantalla o en pantalla i paper) donaria la mesura de l'impacte de la pirateria. Més enllà de comptabilitzar pèrdues, cal, afirma l'estudi, "crear iniciatives destinades a canalitzar aquesta demanda de llibres en format digital i portar-la a una via que sigui legal".

En aquest punt coincideix la directora del màster de la UOC, que assenyala la importància, corroborada per estudis, d'ajudar i protegir les empreses de la indústria editorial, perquè puguin formar els i les professionals i aplicar una bona estratègia de transformació al digital. "No posar una oferta legal és el que porta a una descàrrega il·legal", escriuen a l'informe. En aquest sentit, els serveis públics de préstec, que poden beneficiar-se en el

Apoderament per la lectura al mòbil

Les dones, en països en vies de desenvolupament, s'han beneficiat de la lectura pel mòbil, segons un estudi del 2014 realitzat per la UNESCO amb el patrocini de NOKIA.

Els homes són més propietaris dels aparells, però “als països i comunitats on l'educació femenina continua sent un tema polèmic, la lectura en els telèfons mòbils pot ser més acceptable socialment que la lectura de llibres físics, ja que sembla que no és tant diferent de la lectura de missatges de text i, a més, altres persones no poden veure

els títols d'allò que s'està llegint”, es conclou a l'informe. Novel·les romàntiques o materials educatius, en particular sobre sexualitat i salut reproductiva, serien lectures prohibides o no acceptades.

Afirmen que “és possible que en alguns contextos, l'acceptabilitat social dels telèfons mòbils està sent utilitzada per eludir l'estigma social de l'educació femenina i està donant a les dones i nenes accés als materials de lectura que podrien ser considerats fora dels límits o inapropiats per la família o la comunitat”.

seu servei amb el digital, poden tenir al mateix temps un paper clau en el desenvolupament de la lectura digital per via legal. L'informe apunta a la voluntat política i els pressupostos de les administracions diverses per donar-hi suport.

Des de la UOC ofereixen sessions gratuïtes de formació: “Ens sentim amb la responsabilitat, des de la Universitat pública, de transferir coneixement”, explica Iribarren, per “contribuir a què es vagin eliminant resistències i por al digital” amb models d'èxit i l'aprenentatge per adaptar-se al digital amb estratègia i planificació.

Dones que ocupem l'espai

No queda clar -ni hi ha estudis que ho tractin, segons Iribarren- si el llibre digital dóna més possibilitats de publi-

cació a les dones. El que sí afirma és que “l'espai digital, no només els llibres, sinó internet en general, permet que les dones puguin tenir més visibilitat”, perquè s'elimina la jerarquia que selecciona i estableix preferències. “Des de les instàncies de poder, les grans editorials, en relació amb les elits intel·lectuals i acadèmiques, proposaven un cànon on no hi havia ni una sola autora”, explica. Amb internet, afirma, aquest filtratge editorial desapareix; amb l'autopublicació, s'elimina el biaix de gènere.

Ospina reconeix la concentració de canals de venda que s'ha esdevingut els darrers anys al món digital -fenomen que també arriba al paper-. “Sí, es va acabant la indústria del llibreter petit... La recomanació no ve d'ell, sinó de l'algoritme que coneix millor el comprador”, diu amb certa ironia. Qui recomana els llibres, doncs, ara? Davant aquesta creació de noves dinàmiques al mercat literari, la presència en femení a la Xarxa és clau per modificar els patrons androcèntrics que tradicionalment han marginat les dones.

El nou panorama inclou blocs literaris, sobretot, però també altres espais on pot haver-hi creació literària: Facebook, Pinterest -fins i tot Instagram, per aforismes-. Les dones, afirma Iribarren, estan aprofitant els diversos espais. També per a la opinió i la crítica, com, per exemple, a Youtube on sobretot gent jove -moltes noies- fa crítica de llibres davant de milers de seguidors.

Les dones sempre han llegit més que els homes i també ho fan en el digital. En aquesta línia, Iribarren anima a fer estudis sobre els diàlegs que s'obren entorn la lectura en les xarxes socials, en fòrums diversos: “Resseguir el ressò d'una novel·la determinada, per exemple, per saber amb xifres com hi participen més les dones”, proposa.

D'altra banda, encara es reproduïx el biaix de gènere a Wikipèdia, projecte referent en el món de l'edició digital, de l'altruisme en el coneixement gràcies a la Xarxa. S'estima que només el 15% de publicacions hi són fetes per dones. Però hi ha moviment per corregir-ho. Per exemple, en aquest 2016, ha tingut lloc a Barcelona el projecte Viquidones - Espai Viquidones UPF, que ha ofert durant

Es fan accions per corregir la subrepresentació de les dones a la Viquipèdia, tant a nivell de continguts, de participació, de perspectiva, així com per tractar les obres, projectes, descobriments científics i organitzacions de les dones.

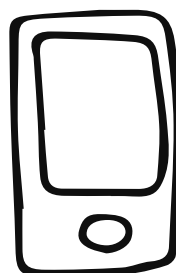
A la foto, una marató d'edició a Palafrugell, el 2012

Oscil·lació de dades en l'edició segons suports

Llibre en paper:

75.3% del total editat

Suports diferents del paper:

24.7% del total editat

El pes del llibre en paper representà el 2014 un 75,3% sobre el total editat mentre que l'edició en suports diferents del paper va ocupar un 24,7% del total de la producció.

uns mesos un espai físic a les dones on poder fer edició social, per promoure i aprendre a editar la Viquipèdia.

Nous suports, nova difusió literària

Al màster que dirigeix Teresa Iribarren s'imparteix formació sobre els processos d'edició en paper i digital. Ens trobem en una fase exploratòria, afirma, el digital ofereix possibilitats, encara desconegudes per a molts, i s'estan trobant fórmules pioneres amb casos d'èxit.

El debat entre paper i digital, segons ella, no hauria de ser exclouent: posa exemples d'autors i autores que guanyen públic lector a internet i publiquen també en paper, i apliquen dinàmiques tant digitals com tradicionals.

Les editorials estan aplicant estratègies digitals de comunicació i de promoció, tant si publiquen en paper com en digital, explica Iribarren. "La circulació del patrimoni literari per canals diferents del paper és ja un fet, i la indústria editorial hauria de ser-hi present i fer-ne ús", afegeix.

Traslladar una novel·la, un text, escrit de forma tradicional a format digital, explica Iribarren, o inclús a format d'àudiollibre, no n'altera el gènere; és quan el text neix en

L'edició en paper va créixer per primera vegada el 2014 respecte dels darrers cinc anys: es van registrar un 3,7% més d'ISBN que l'any anterior. La digital, per contra, mostrà un descens de l'1,9% i el seu pes sobre el total de l'oferta va retrocedir per primera vegada des que es va iniciar la tendència -el 2008- cap a l'augment de l'edició digital en detriment de la impresa.

709 editorials (21,9%) van publicar **ebooks** el 2014, un 4% menys que en l'any anterior.

En català, el nombre d'ISBN concedits el 2014 va ser de 8.301 (un 4,8% més respecte l'any anterior), el 82,4% en paper i el 17,6% en altres suports.

Font: *Panoràmica de la Edición de Libros en España 2014*

un suport que inclou possibilitats de lectura intertextual, elements multimèdia, interactivitat, que l'experiència d'escriptura o de lectura o visualització sí és diferent. Literatura més enllà del text escrit.

Ara per ara, sembla clar que el paper i altres formats i suports conviuran, interaccionaran i es retroalimentaran mútuament per un temps. ■

recursos

- Colomer, Álvaro. 'Silvia Querini: 'Los nuevos soportes de los libros cambiarán el contenido' a *Yodona.com*. 2010 (Disponible [a aquest enllaç](#))
- *Informe anual del libro digital 2015*. Librandia. Barcelona (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Observatorio de la Lectura y el Libro. *El Sector del libro en España 2013-2015*. 2015 (Disponible [a aquest enllaç](#))
- *Panoràmica del Libro en España 2014*. Secretaría General Técnica. Centro de Publicaciones. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. 2015 (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Parreño, David. *Amical Wikimedia, Wikimujeres i la Universitat Pompeu Fabra impulsen un projecte col·laboratiu vol reduir la bretxa de gènere a la Viquipèdia*. Wikimedia. 2016 (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Kraut, Rebecca (ed.) *Reading in the mobile era. A study of mobile reading in developing countries*. UNESCO. 2014 (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Serra, Montserrat. 'Les possibilitats del mercat del llibre digital en català' a *El Mensual VilaWeb*. 2012 (Disponible [a aquest enllaç](#))

Roig i Rivière: rebels, resistents i referents

Partint de la idea que el llenguatge crea realitat, les escriptores Montserrat Roig i Margarita Rivière utilitzen el periodisme per visualitzar les dones de manera transversal, explicar els seus problemes i denunciar injustícies que les afecten directament així com defensar drets com l'avortament

Per **Jordina Arnau**

FOTO: ARXIU FAMILIAR

“Des que neixen els nens arriben a joves amb la certesa que el món és un disbarat. Amb el diari a la mà i, sobretot a través de la imatge plana del televisor, aprenen que els vells mai no es toquen, que els coits són més aviat ferotges, que els triomfadors són macos i simpàtics, que les senyores que valen la pena són unes *madames Pompadours* de via estreta, que hi ha mamelles inabastables, que els vells rics i famosos es casen amb gaselles quaranta anys més joves i que un campament de refugiats pot desaparèixer sota les metralleres en un no res mentre et prens el bol de cereals. Tot això en pocs minuts i amb la panxa plena. Les notícies als mitjans de comunicació acostumen a ser lliçons de coses per a l'ensinistrament de la barbàries i el dolor”.

Així descrivia Montserrat Roig, fa 25 anys, l'imaginari col·lectiu que generen les notícies i el periodisme que ens envolta constantment i ens educa en una forma determinada d'entendre el món en què vivim.

Ha passat un quart de segle i sembla que ben poca cosa ha canviat. Margarita Rivière, el 2003, afirmava que la comunicació “està plena de silencis, com el de les dones, basats en malentesos que afecten el contingut i forma de la comunicació. Sempre ha passat: uns comuniquen més que d'altres. La comunicació és, així, una arma”. I afegia: “Sembla que les dones s'expressen d'una altra manera, perquè potser les seves prioritats, les seves preferències, estan construïdes des de la marginació, des de la realitat del malentès en el qual han viscut durant segles. Potser

Montserrat Roig i Margarita Rivièr
són dues de les periodistes catalanes
referents en la introducció de la
visió de gènere a l'opinió pública

el seu llenguatge s'entén pitjor, perquè no és convencional ni és el llenguatge del poder”.

Montserrat Roig (1946-1991) i Margarita Rivièr (1944-2015) són dues de les periodistes catalanes referents en la introducció de la visió de gènere a l'opinió pública, ja sigui a través de notícies, articles o llibres temàtics que publiquen al llarg de les seves vides. Són dones que neixen en plena dictadura franquista, a meitat dels anys 40, educades en la moralitat catòlica imperant i ensenyades per ser obedients i bones mullers com afirmen en reiterades ocasions. És a finals del franquisme quan comencem a exercir, sent ben conscients que la seva veu i la forma de concebre el món i la vida és silenciada de forma reiterada i disposades a revertir-ho.

Per què el silenci de les dones?

Ja des de l'època dels grecs, passant pels textos de la Bíblia, trobem constants referències de perill [sic] que suposen les dones. Simplificant segles d'història, es conformen, voluntàriament, societats en què els homes tenen i exerceixen el poder en tots els àmbits i les dones es releguen a l'esfera privada i s'acostumen a escoltar, segons afirma Rivièr. I l'escenari descrit es reproduïx estructuralment fins al dia d'avui.

Actualment, al món globalitzat on pot semblar que es gaudeix lliurement d'una quantitat d'informació plural i diversa, Rivièr afirma que la comunicació és la gran arma per “dominar” el món i els mitjans esdevenen fonts d'educació. La propietat i domini d'aquestes armes educadores que tendeixen a simplificar els missatges i a “buidar de continguts la democràcia”, al seu torn, està en mans d'una vintena de corporacions internacionals que contempen el periodisme com un negoci i, per tant, cada notícia, article o reportatge s'entén com un producte que cal vendre i que no s'escapa de predicar una determinada concepció del món que no és neutral.

I què ven mundialment? Les dues autores demostren que ven la guerra, el conflicte, la brutalitat, la intolerància i allò sensacional, és a dir, l'univers a partir de qual es crea la masculinitat. Es pregunten per què no ven l'esport femení o la tendresa i la sensibilitat, “però és el cas que certes notícies no surten mai, o bé matisades. I n'hi ha que no es publiquen perquè no fan vendre. Ni que les regalis, te les publiquen. La felicitat o la tendresa no són rendibles”, com deia Roig l'any 1990.

Visió de gènere. Dos models referents

Montserrat Roig es declara feminista i reflexiona llargament sobre el tema al llarg de la seva carrera, com a periodista i com a escriptora de ficció. Aquesta voluntat ja es cospa l'any 1976 quan Roig respon a un representant d'Unió Catalana que critica les Jornades Catalanes de la Dona afirmant: “Però *La Ben Plantada*, la va escriure un

home, i potser les dones d'ara el que volem és escriure'ns nosaltres mateixes”.

Quan parlem d'introduir la visió de gènere al periodisme ens referim al fet d'exercir la professió amb la consciència i la voluntat de fomentar la igualtat, evitar la discriminació per raons de sexe i de fer públiques les veus de les dones.

I també, com en el cas de Margarita Rivièr, de proporcionar informació d'interès per a les dones, inclús –i sobretot– quan aquesta informació s'ha mantingut secreta. El seu periodisme, a més de reivindicatiu i visibilitzador de les dones, també va ser divulgatiu; va obrir l'accés al coneixement científic a les dones, que els havia estat vetat, i els va donar eines per al seu propi apoderament.

Montserrat Roig i Margarita Rivièr han deixat un llegat periodístic importantíssim avui més vigent que mai. Van escriure la seva història present i el pas del temps confirma la lamentable actualitat de molts dels temes que van tractar.

Roig, ploma i entrevistes sense embuts

Roig, conseqüentment, fa aparèixer les dones, els seus drets i demandes així com aspiracions personals i col·lectives en articles d'opinió publicats a diaris, en entrevistes televisives o en treballs propis de periodisme d'investigació. A *Diari d'uns anys* i a *Un pensament de sal, un pessic de pebre* trobem un recull d'articles d'opinió escrits durant la seva carrera (de 1975 fins 1991) en què les dones són

Exposició 'Montserrat Roig, 45 anys de vida, 25 de llegat', realitzada per la CAL i l'ADPC en el marc del Correllengua 2016

Montserrat Roig va implicar-se amb el feminisme fins al final de la seva vida. L'ADPC li ret homenatge als 25 anys de la seva mort.

majoritàriament les protagonistes des d'una vessant totalment transversal, perquè tracta d'àmbits ben diversos.

Els primers anys trobem una Roig militant que escriu bastament sobre el vot femení i vol que les dones prenguin consciència dels seus drets: "Som, si fa no fa, el 52% dels votants. El nostre vot existeix. Per tant, les dones existim". També criticarà fermament que la Constitució del 78 no contempli les dones o la nul·la presència del sexe femení al primer govern de la Generalitat després de la dictadura.

La invisibilització de les dones en l'esfera pública i en la política en concret serà un dels temes recurrents així com la crítica vers adoptar el model masculí per triomfar com a dona en aquest àmbit. Un exemple el trobem quan parla de Margaret Thatcher: "Havien de definir-la, perquè era una dona. Diferent. (...) És clar, que la Thatcher només era dona per fora". O quan critica l'escàndol, perquè una parlamentària alletés el seu bebè a la cambra europea i afirma "l'esborronament del col·lega crepuscular de la parlamentària austríaca prové de la tossuderia de certa visió masculina, estreta i rancuniosa: prefereixen que les dones no siguin sinó un parell de mamelles que apaivaguin els seus desigs".

Un altre tema que analitza Roig són els cànons de perfecció imposats sobre les dones. "Les dones, sí, estan tipiques de ser perfectes. (...) Van deixar que les dones perfectes entressin a tots els reductes sagrats: és un dir, l'única fortalesa que encara no accepta dones perfectes és el Vaticà". També dedica articles a sentències de jutges que considera injustes davant casos de violacions i dones que volen ser mares pel seu propi compte o que han decidit avortar. Ho denuncia sense embuts i defensa la

igualtat en tots els àmbits. En tot cas, i més a mesura que avança la carrera de l'autora, la seva obra amb visió de gènere esdevé un clam contra la docilitat i l'esperança de creure i defensar el que anomena "l'impossible".

A la televisió, destaca pel programa d'entrevistes en profunditat Personatges que pretenia desmuntar el discurs oficial imposat durant la dictadura a través de fer visibles veus fins aleshores ocultes com les de Marta Mata, Neus Català, Maria Aurèlia Capmany, Lola Anglada, la Bella Dorita, Mari Santpere i Núria Espert. Els pregunta obertament en clau de dona, com han viscut en els seus respectius camps professionals i com els ha condicionat la seva sexualitat. Pregunta sobre la maternitat i aconsegueix fer aparèixer a la pantalla temes tabús d'aleshores.

Rivière i la lluita des de la divulgació

Rivière, fa periodisme amb visió de gènere, generalment, a partir de llibres extensos amb temàtiques concretes. A *El malentendido* analitza en profunditat i amb un estudi rigorós com s'articula la comunicació actualment i com aquesta silencia les dones, amb la finalitat de revertir la situació.

La moda, sens dubte, és un dels temes estrella de la carrera de Rivière. Per a ella, la moda és cultura. L'analitza com una qüestió política des d'on també s'exerceix poder, el qual influeix en les vides quotidianes, i per tant, en la vida de les dones i els cànons que se'ls imposen.

Més enllà de l'anàlisi i la crítica, però, ella escriu amb l'objectiu de donar informació i respostes en temes tabú que afecten les dones. Destaca *Vivir la madurez con optimismo*, un llibre que fa amb Santiago Dexeus el 1987,

FOTO: TONI ALBER

L'exposició 'Margarita Rivière, obrint portes' (2016) ha estat iniciativa del Grup de treball de Cultura i Innovació del Col·legi de Periodistes de Catalunya, amb el treball d'Eva Martínez, Esther Molas i Anna Cabó

Margarita Rivièr va ser sòcia de l'ADPC, que el 2012 va atorgar-li el Premi Trajectòria Periodística, per la seva tasca professional destacant els valors de les dones

sobre com afecta fer-se gran en la sexualitat i en el qual posen especial èmfasi la sexualitat femenina per “eliminar les pors que poden suposar la menopausa i la pèrdua de la bellesa”. De fet, el llibre comença amb el capítol “Per què no hem de tenir por” i es normalitzen tots els processos vinculats al fer-se gran i es fan propostes per gaudir d'aquesta etapa eliminant tabús socials.

El placer de ser mujer és l'obra referent de Rivièr en aquest àmbit, però, i és que sintetitza les reflexions generals sobre el fet de ser dona en el món occidental avui. L'autora obre un horitzó clarament positiu i posa el plaer al centre de les vides de les dones, perquè assegura que “la queixa, la denúncia, han estat necessàries i probablement encara no acabaran. Però ja és hora que a les dones se'ns identifiqui amb alguna cosa més interessant, novedosa i que aportï a la col·lectivitat de dones i homes una visió de la vida i del món que ens ajudi a tots a eliminar incerteses i pors”.

En aquest llibre afirma que la veu de les dones i les seves propostes comencen a fer-se paleses a l'esfera pública i analitza un canvi de dinàmica en positiu, tot i que a petita escala. Assegura també que “el masclisme ha fracassat” i insisteix que cal que “ser dona sigui un plaer” per crear aquesta nova societat que segons l'autora ja va forjant-se.

Com ens trobem avui

Les dades i xifres sobre la presència de la veu femenina al periodisme global demostren que la desigualtat es perpetua. Les dones periodistes també, en general, perpetuen el periodisme i les rutines de producció que difonen la visió patriarcal de la societat. Ara per ara no destaca entre els “grans noms” cap periodista catalana que faci periodisme amb visió de gènere, tot i que n'hi ha; es pot afirmar que encara es tracta d'una pràctica no normalitzada.

Veus com les de Marta Rojals o Empar Moliner, des del gènere d'opinió, sí que tracten temes com els analitzats en el cas de Montserrat Roig: des de l'avortament, la menstruació o la conciliació entre la vida laboral i familiar, entre d'altres.

Existeixen iniciatives i projectes que promulguen i pretenen difondre la visió de gènere dins el periodisme, com aquesta revista o els premis que atorga l'Associació de Periodistes de Catalunya, sense oblidar-nos del recent creat Premi Margarita Rivièr al rigor periodístic

amb visió de gènere, però són encara petits oasis d'esperança. L'assignatura de normalitzar la visió de gènere transversalment queda pendent, i per facilitar-ho les fonts expertes demanen que es treballi des de les facultats de periodisme per tal de generar aquesta consciència. També ho dificulten les rutines de producció actuals mecanitzades i ràpides, la precarietat laboral o les rotacions de periodistes entre redaccions. ■

recursos

- Francés Díez, M. Àngels. <<La llengua sóc jo>>: identitat nacional i de gènere en Montserrat Roig. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Meroño, Pere. *El goig de viure. Biografia de Montserrat Roig*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.
- Morén Alegret, Helena. *Anhel Enorme*. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Pàmies, Teresa; Rivièr, Margarita; Rahola, Pilar. 3x1. *El món actual a través de tres generacions*. Rosa dels Vents, 2003.
- Real i Mercadal, Neus. *El problema del gènere i la història literària: el cas de la narrativa de Montserrat Roig en la “Història de la literatura catalana”*. 1994. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- Rivièr, Margarita. *El malentendido. Cómo nos educan los medios de comunicación*. Icaria. 2003.
- Rivièr, Margarita. *El placer de ser mujer*. Editorial Síntesis. 2005.
- Rivièr, Margarita. *Serrat i la seva època*. Rosa dels Vents. 2003.
- Rivièr, Margarita i Dexeus, Santigao. *Vivir la madurez con optimismo. La apasionante aventura de envejecer*. Plaza & Janés. 1995.
- Roig, Montserrat (a cura de Quim Torra). *Diari d'uns anys (1975-1981)*. Acontravent. 2011.
- Roig, Montserrat. *Personatges*. Editorial Pòrtic. 1978.
- Roig, Montserrat. *Un pensament de sal, un pessic de pebre. Dietari obert 1990-1991*. Edicions 62. 1992.
- UPF. *Montserrat Roig. Obra periodística. Entrevista amb Neus Català*. 2009. (Disponible [a aquest enllaç](#))
- XTEC. *Corpus literari Roig, Montserrat*. (Disponible [a aquest enllaç](#))

Des d'una cambra (i llengua) pròpia

Si Virginia Woolf (1882-1941) i Simone de Beauvoir (1908-1986) van fer una trencadissa al discurs intel·lectual hegemònic de 20 segles amb 'Una cambra pròpia' (1929) i 'El segon sexe' (1949) respectivament i van esdevenir fars de la crítica literària feminista, les veus de Maria Aurèlia Capmany, Montserrat Roig i Maria-Mercè Marçal han estat també les grans referents d'una literatura de dones en català, que reivindicà, els anys 70, no només la mirada de gènere, sinó també excavar i reconstruir una tradició feminista pròpia

Per **Neus Ràfols**

Així ho constata la filòloga experta en gènere, Francesca Bartrina: “La crítica literària feminista a Catalunya ha tingut la immensa sort de comptar amb la tasca realitzada per tres grans escriptores: Maria Aurèlia Capmany, Montserrat Roig i Maria-Mercè Marçal. El prestigi que tenien com a escriptores va embolcallar les seves idees feministes i, alhora, aquest prestigi va contribuir al fet que aquesta ideologia fos una mica més acceptada i difosa. Totes tres van fer tot allò que va estar a les seves mans per donar a conèixer altres escriptores, conscients que es trobaven situades en una genealogia d'escriptura en femení. Les crítiques contemporànies tenen la fortuna de comptar amb l'antecedent solidari d'aquestes pioneres: llegir les pàgines que van escriure ens situa, més que cap altra cosa, en el moll de l'os de la crítica feminista catalana”.

La mateixa Roig ho reclama al seu llibre assagístic *Digues que m'estimes encara que sigui mentida*: “Dama, senyora, menestrala o xinxà: el camp de visió variava una mica però, sense elles saber-ho, l'actitud de mirar les unia. Era una mirada que encara no havia trobat paraules, les seves, per expressar allò que veia. I és això el que li falta a la història de Barcelona. I a la seva literatura”.

A més d'aquestes tres figures, la ginocrítica anglosaxona constata el boom de literatura catalana de dones del postfranquisme, al qual se sumen altres noms com Isabel Clara Simó, Carme Riera, Helena Valentí i Maria-Antònia Oliver. Totes elles s'identifiquen en menys o més mesura amb un llegat feminista comú, i amb una singularitat: escriuen com a decisió política en català.

Com a exemple, la nord-americana Kathleen McNerney, experta en catalanística i vinculada a la North American Catalan Society, el 1988 publica una de les primeres antologies d'escriptores catalanes contemporànies, *On Our Own Behalf: Women's Tale from Catalonia*, on evidencia aquesta particularitat d'una tradició literària de dones compartida diferent a l'estatal: “La gran diferència és l'estatus de la llengua. Simone de Beauvoir no havia

de lluitar per la llengua, i no tenia aquesta tensió entre ser catalanista i ser feminista. Totes les escriptores que escrivien en català eren catalanistes, però alguns líders d'aquell temps no eren gaire feministes. Les tres autores que menciones parlaven d'aquelles tensions entre els dos moviments amb què participaven”, detalla McNerney.

També indaga en aquesta doble identitat la filòloga de la Universitat d'Alacant, Maria Àngels Francés: “Roig ho explica a Geraldine Nichols en una entrevista que aquesta estudiosa nord-americana li fa el 1989: té més en comú amb Rodoreda i Oller, per la llengua i els referents literaris i identitaris que comparteixen, que amb la seua coetània Esther Tusquets”, conclou.

Francés ho sintetitza amb el cèlebre poema de Marçal, *Divisa*: “Seria aplicable fil per randa a les tres autores: haver nascut dona, de classe baixa i nàció oprimida són aspectes identitaris que guien la producció de totes tres”, i afegeix: “La seua mirada trau a la llum veus i perspectives silenciades, eleva personatges dels marges més extrems a subjectes literaris, els dona veu, celebra la visió femenina del món i crida a la solidaritat entre dones (sororitat)”, i afegeix: “A més, les tres trien la palestra literària per fer-se sentir, per fer la revolució pròpia a través de la seducció de les paraules”.

Redefinir la dona del franquisme

La necessitat de definir un “model de dona” diferent de l'imposat per la Dictadura; l'eclosió del moviment feminista que cristal·litza el 1976 amb les I Jornades Catalanes de la Dona; l'arribada de traduccions d'escriptores d'Europa i dels Estats Units, tot plegat crea una conjuntura on les mateixes escriptores, assedegades de nous referents, no només militen a moviments feministes, sinó que esdevenen les pròpies “portes” com a traductores d'autores puntals del feminisme.

Per exemple, Helena Valentí, a més de ser autora de narrativa, tradueix de l'anglès al català les obres de Doris Lessing, Katherine Mansfield i Virginia Woolf. També la

FOTO: ANÒNIMA. ARXIU FUNDACIÓ MARIA MERCÈ MARÇAL

Maria-Mercè Marçal va reivindicar l'esguard simbòlic 'borni' i va buscar un univers poètic propi femení

FOTO: MONTSERRAT MANENT. ARXIU FUNDACIÓ MARIA MERCÈ MARÇAL

Capmany, Marçal i Roig "van fer tot el que va estar a les seves mans per donar a conèixer altres autores", Francesca Bartrina

poetessa Marta Pessarodona esdevindrà traductora i estudiosa de Virginia Woolf i el grup de Bloomsbury, a més de Susan Sontag, Lessing, Erica Jong, Beauvoir i Marguerite Duras. I Marçal en serà de l'Anna Akhmatova -molt citada també per Roig-, Marguerite Yourcenar, Colette i Renée Vivien.

En les seves obres, les autores catalanes excaven en la tradició literària feminista de les clàssiques ja esmentades: de Luce Irigaray, Luisa Muraro, Hélène Cixous, Monique Wittig i Julia Kristeva. O bé les citen i analitzen textualment, o metabolitzen aquests coneixements amb els propis universos que creen. On reivindiquen els espais femenins, els temes entorn de la domesticitat i corporeïtat, i un nou llenguatge en femení que fili una nova tradició pròpia, esborrada del cànon literari heteropatriarcal, tal com havien denunciat Woolf i altres precursors.

Capmany: la Beauvoir catalana

Maria Aurèlia Capmany (1918-1991) va ser una de les pioneres a la geografia catalana a fer una radiografia de les desigualtats de gènere amb *La dona a Catalunya: consciència i situació* (1966) i *El feminisme a Catalunya* (1973). "La Beauvoir catalana", tal com se l'anomenà, reivindica al mateix temps aquesta necessitat de crear una genealogia de literatura escrita per dones en català, com ho demostra la seva revisió a Víctor Català: *Els silencis de Caterina Albert* (1972).

D'una baula generacional posterior, la seva amiga i gran deixeble Montserrat Roig (1946-1991) també esdevé una figura pública, gràcies a la seva faceta de periodista mediàtica. Malgrat que la mirada de gènere és fortament present i reivindicada en totes les seves novel·les, indaga especialment sobre la situació de la dona a *¿Tiempo de mujer?* (1980), *Feminismos o Mujeres en busca de un nuevo humanismo* (1981), *El Feminismo* (1984), entre moltes d'altres publicacions i articles periodístics.

Amb l'assaig *Digues que m'estimes encara que sigui mentida*, Roig excava en el passat i present de les escriptores: "La crítica alemanya Sigrid Weigel diu que

FOTO: FUNDACIÓ MARIA AURÈLIA CAPMANY

les dones hauríem de mirar de cua d'ull, que permet una mirada estreta i concentrada i, alhora, vagarejar amb l'altre ull per tot el món. (...) Però més que la mirada guenya, o la de cua d'ull, m'agrada la mirada bòrnia. Això vol dir que, en un ull, hi duem un pedaç, i això ens permet seguir mirant cap endintre, escoltar la nostra veu, la no expressada o no admesa com la Gran Veu, la dels Sacerdots que regeixen els cànons a seguir, tant a la crítica com a les universitats", escriu.

Maria-Mercè Marçal (1952-1998), que segons Francés també reivindica en les seves darreres entrevistes aquest esguardar simbòlic "borni", busca crear un univers poètic propi femení. "Per estructurar el seu univers literari, Marçal va haver d'articular de nou l'imaginari femení. Va haver de buscar noves maneres de dir, modelar sentits diferents per a les paraules ja existents, buscar metàfores distintes... La bruixa, la lluna, la sal, l'arcàngel, el drac... Tot havia de

Montserrat Roig va entrevistar Capmany al programa de Televisió Espanyola 'Personatges'

Arquimbau: La dona dels ulls que parlen

Coetània a Mercè Rodoreda, i no només amb una clara mirada de gènere, sinó també militant feminista, cal destacar la figura de Rosa Maria Arquimbau (1909 -1992) escriptora i periodista catalana, que utilitzà el pseudònim de “Rosa de Sant Jordi” per a signar els seus contes.

Arquimbau va col·laborar en gairebé tots els diaris i setmanaris d'esquerres de la seva època. Amb només 19 anys, va publicar la seva primera obra de contes: *La dona dels ulls que parlen*. Són memorables les seves col·laboracions al setmanari *La Rambla* amb una columna nomenada “Films&Soda”, des de la qual comentava els canvis que protagonitzaven les dones.

En la seva vessant d'activista, va participar en la campanya de recollida de signatures femenines a favor de l'Estatut així com promoure l'agrupament de les catalanes a favor del vot femení. Va ser presidenta del Front Únic Femení Esquerrista, a més de militant d'ERC.

ser reelaborat. Calia crear un nou univers simbòlic. En les seves pròpies paraules: dir el part com a experiència de dona, presentar el pare i la mare des d'una percepció de filla, que no és la mateixa que la del fill... modelar sentits diferents per a les paraules desgastades per la tradició”, destaca Jaume Marfany a l'article *Maria-Mercè Marçal. Veu i veus de dona*.

Hereves de la mirada bòrnia?

“Woolf tenia raó, per ser lliure cal una cambra pròpia. Als disset anys, quan començava la universitat, jo encara no la tenia, però anava per bon camí”. Aquest paràgraf, extret de la premiada novel·la de Bel Olid, *Una terra solitària* (Premi Documenta 2010) ens permet excavar una altra fornada de dones escriptores que escriuen en català. Per a Olid, també traductora i presidenta de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, l'escriptura seria en si un acte de rebel·lia de gènere: “qualsevol dona que escrigui i publiqui és feminista, tant si se'n vol dir com si no. Ens eduquen per escoltar i callar, per no confiar en les nostres opinions, per ser retratades i no per retratar. Quan una dona decideix que té alguna cosa a dir i que això que té a dir és prou important com per fer-se el temps que necessita per pensar-hi i dir-ho, ja té una actitud feminista”. A més, emfasitza que les escriptores actuals escriuen “amb un imaginari més ampli que el dels escriptors i tot, que inclou àmbits que ells no han explorat, perquè no els semblaven interessants o perquè, simplement, no hi tenien

accés”. “Són uns temps en què sembla que la societat comença a voler escoltar el discurs feminista i s'estan fent algunes passes (tímides) cap a la igualtat efectiva”, afegeix, i detalla a Gemma Lienas, Flàvia Company o Marta Rojals com algunes d'aquestes veus més conegudes”.

Altres expertes apunten les aportacions, en mirada de gènere, d'Imma Monsó, Empar Moliner – si bé es mostra combatent amb el moviment feminista en sí-, Sílvia Aymerich, i altres veus més recents com Raquel Ricart i la seva proposta intimista.

Dit això, a aquestes noves fornades de literates, els va condicionar el llegat feminista dels anys 70?

Sembla que relativament: viuen submergides en un món ple d'estímul multimèdia transnacionals. Olid, autora també d'altres títols com *Les heroïnes contraataquen: models literaris contra l'universal masculí* -que rebé el premi Rovelló-, es considera hereva d'un poti-poti de clàssic i d'actual referents: “Em considero hereva de tot el que he llegit, bo i dolent, feminista i masclista, de casa i de fora. L'imaginari es construeix amb tot allò que s'absorbeix». Ara bé, també reivindica el llegat de les escriptores de la “mirada bòrnia” dels anys 70 : “Crec que han fet un cert forat i sense elles no seriem on som ara, tot i que no se les reconegui tant com mereixen”. I conclou: “Fa l'efecte que la popularització de determinats lemes, com “tres voltes rebel” [de Marçal], pot molestar-nos per la banalització que suposa, però alhora ens ha d'alegrar, perquè hi ha un missatge que s'està fent un lloc en la col·lectivitat”. ■

recursos

- Bartrina, Francesca. “La crítica literària feminista a Catalunya en els darrers trenta anys” A *Literatures*, Núm 3 (Segona Època). 2005 (Disponible a [aquest enllaç](#))
- Francés, Maria Àngels. “La represa de la paraula: influència del feminisme en la literatura catalana actual” A *Feminismo/s*. N. 1. jun. 2003. ISSN 1696-8166, pp. 117-134
- Francés, Maria Àngels. “La llengua sóc jo': identitat nacional i de gènere en Montserrat Roig” A *Anuari de*

l'Agrupació Borrianenca de Cultura: revista de recerca humanística i científica. Núm. 21. 2010. ISSN 1130-4235, pp. 47-62

- Marfany, Jaume. *Maria-Mercè Marçal. Veu i veus de dona* (Disponible a [aquest enllaç](#))
- McNerney, Kathleen. *On Our Own Behalf: Women's Tale from Catalonia*. Lincoln: University of Nebraska Press. 1988
- Roig, Montserrat. *Digues que m'estimes encara que sigui mentida*. Barcelona: Edicions 62. 1991

Activista literària

Àngels Grases

Àngels Grases és la fundadora i propietària de la llibreria Pròleg de Barcelona. Repassem amb ella la seva vida a través de les paraules que han forjat el caràcter d'aquesta dona tan forta com sensible. Perquè no hi ha res que agradi més a Grases que parlar de feminisme, d'apoderament col·lectiu des del barri, dels llibres que travessen, de dones i de literatura. I d'això mateix parla aquest retrat captat gairebé a traïció en el mes que Pròleg celebra el seu 25è aniversari

Per **Ana Vallina**

Àngels Grases ha viscut moltes vides. En totes ha estat ella. I totes l'han construït. Des de molt jove es va sentir activista de barri. Es va moure en associacions veïnals, en les conegudes com 'escoles actives' en defensa del català i en les lluites que omplien els carrers en els 70. Encara que va néixer a Vilafranca del Penedès, es va mudar de seguida a Barcelona. Al barri va trobar el coratge de ser ella mateixa i de fer-ho en una època on les dones havien de barallar-se per a això amb ungles i dents. El 1976 va assistir a les primeres Jornades Feministes de la Dona. En aquella època, i durant 13 anys, va dedicar el seu temps a la cura dels seus dos fills i de la casa. L'any 1977, Àngels Grases es va separar. Va ser de les primeres a fer-ho. Van ser anys durs, en els quals no hi havia oportunitats per a les mares joves separades, fins que, obrint pas, una vegada més, i mentint sobre la seva maternitat i la seva separació, va aconseguir una feina el 1979 com a executiva de vendes de la indústria farmacèutica.

Va arribar, va lluitar i va guanyar. Va ser una pionera també en una feina molt masculinitzada. "Havia d'anar a vendre a les farmacèutiques i no em rebien perquè era dona. Va ser una gran escola. Jo tenia molta energia, tenia moltes ganes de guanyar diners i vaig guanyar un bon sou. No com el dels homes clar", recorda Àngels Grases, que es va guanyar el respecte a força d'excel·lència en els seus resultats. "En aquests 13 anys en l'empresa privada, em vaig apoderar molt com a persona i com a feminista", narra Àngels Grases, que explica que, amb aquesta força, va començar a moure's: "Em vaig involucrar en l'editorial La Sal, com a voluntària. Vaig muntar tertúlies i un grup que es deia La Sal Cultura. Era una associació, jo n'era la presidenta i com no teníem seu ens reuníem en el bar Baumann, que encara existeix. Allí rebíem autores, fèiem tertúlies, tallers... Era l'any 1984 i 1985 i els homes se sorprenien en veure'ns allí al bar parlant de política, feminisme i llibres", descriu Àngels amb alegre nostàlgia.

La següent fita a la vida d'Àngels Grases arriba el 1990 amb la celebració a Barcelona de la IV Fira Feminista, una cita internacional que va reunir feministes de tot el món a Drassanes. En aquest context, on van participar noms com Maria-Mercè Marçal, Maria Aurèlia Capmany, Montserrat Roig, les dones d'altres països preguntaven on estava la llibreria de dones a Barcelona. I no n'hi havia. Així que Grases va escoltar la necessitat de la ciutat, va capitalitzar la seva prestació d'atur, en què es trobava en aquell moment, i al costat d'una altra companya va engegar un primigeni sistema de micromecenatge mitjançant participacions i avals. Així va néixer Pròleg. Una llibreria el sentit de ser de la qual és, avui, que hi ha dones que volen que segueixi existint aquest espai i que, en opinió de la seva impulsora, 25 anys després de la seva inauguració, "cobra més sentit que mai com a espai polític".

Àngels Grases es defineix a si mateixa com a activista literària i fa anys va ser conscient que els textos de dones dedicats a dones havien de saltar de les pàgines impreses i cobrar vida a través del debat de les pròpies dones. Grases explica: "Estic parlant de política seriosa, de la cultura de les dones. Quan parlem d'això parlem de la pràctica del feminisme. I la pràctica del feminisme és el que ens succeeix a les dones cada dia. I és això: dones que es relacionen, apoderament col·lectiu, sentiment de comunitat. Vaig començar a fer la memòria d'aquests 25 anys per l'aniversari i plorava. He vist dones apoderar-se i descobrir-se a si mateixes amb un llibre o un taller i no hi ha paraules per descriure el que sents".

I a Àngels Grases li brillen els ulls mentre ho diu. ■

Es diu que no donava consells, sinó ordres. Carmen Balcells va revolucionar el món literari i de l'edició quan va començar a establir les seves normes i va posar fi als contractes vitalicis que lligaven autors i autores a editorials. Va imposar les clàusules de cessió per temps i limitació geogràfica i també va incorporar l'assessoria literària en nòmina. Va suposar una nova forma de representar autors. Ho va fer sense complexos; la seva independència era el seu motor.

Carmen Balcells (1930-2015), nascuda a Santa Fe de Segarra (Lleida) en una família benestant de propietaris rurals, va heretar la intel·ligència vital del pare camperol i el plaer per la lectura de la mare, refinada i culta. Estudià peritatge mercantil a Barcelona i a partir de l'any 1955, quan conegué l'escriptor de Cervera Jaume Ferran, s'introduí al món literari de la ciutat i contactà amb molts escriptors de l'època. Un dels seus amics li va oferir feina d'agent literària a l'agència Acer i quan el seu propietari, l'escriptor romanès Vintila Horia, va marxar a París l'any 1960, ella fundà l'Agència Literària Carmen Balcells, primer només amb drets de traducció d'autors estrangers. Luis Goytisolo va ser el primer espanyol que va representar; després en vindrien molts altres -sis premis Nobel, entre ells-, molts dels grans escriptors en llengua castellana del segle XX, especialment hispanoamericans, la gran majoria homes.

L'any 1991 cofundà l'agència RBA de serveis editorials amb Ricardo Rodrigo i Roberto Altamira però se'n va desvincular per motius d'ètica quan ells van ser directius de Planeta. L'any 2000, gairebé 40 anys després d'haver començat, es va retirar, però el 2008 tornà a prendre les regnes de l'agència després d'haver perdut autors importants.

Consagrada en cos i ànima a la literatura, es mostrava alhora autoritària i seductora. Part del seu èxit van ser el seu temperament i la seva personalitat. Era agent literària, però afirmava tenir ànima de poderosa. I d'alguna manera va exercir aquesta faceta, perquè va aconseguir posar la creativitat dels escriptors, allò que en realitat era important per a ella, al centre del negoci editorial.

S'ha parlat d'aquesta revolució de Carmen Balcells en favor dels creadors i de com va cuidar i mimar els seus escriptors. La relació que mantenia amb ells era, segons va dir en una de les poques entrevistes que va oferir, de complicitat. Mentre d'altres n'hagueren dit amics, ella els considerava clients. L'anècdota de quan Gabo (Gabriel García Márquez) la va trucar una vegada des de Mèxic i li preguntà: "Carmen, ¿me quieres?" i ella respongué: "No te puedo contestar. Supones el 36,2% de nuestra facturación" li servia per explicar la seva frase "no tinc amics, sinó interessos".

La seva era una feina de gestió, deia. L'exercia amb fermesa, passió i generositat, sempre pensant en els seus clients. Va rebutjar entrevistes i reportatges per no perjudicar la confidencialitat que hi ha d'haver entre l'agent literària i l'autor; quan excepcionalment els darrers anys va accedir a ser entrevistada, sempre preservava la seva intimitat i mantenia la seva màxima "valc més pel que callo que pel que dic".

Balcells va iniciar la seva rebel·lió perquè va veure, des de l'inici de la seva empresa, que havia de dignificar la seva pròpia feina. El seu objectiu? La independència; i sabia que no era possible sense independència econòmica. Es va obrir pas amb contundència, amb autoritat, coratge i professionalitat. Mai no va costar-li parlar de diners, i així va aconseguir els millors acords i condicions per als seus clients.

A finals de l'any 2010 va vendre el seu arxiu personal al Ministeri de Cultura per tres milions d'euros. La proposta de donació per part de la Conselleria de Cultura de la Generalitat a l'Arxiu Nacional de Catalunya no va prosperar.

El 12 de gener d'aquest 2016, Lluís Miquel Palomares –que gestiona ara l'Agència Carmen Balcells-, va organitzar un homenatge a la seva mare on van coincidir personalitats de totes les institucions: Balcells va ser generadora de consens. En aquest acte es va proposar crear una Fundació Carmen Balcells on el seu llegat seria obert a la consulta digital. ■

L'agent literària que
estimava el poder

Carmen Balcells

Agent literària mundialment famosa, va muntar la seva agència i va ser pionera en un ofici que va revalorar i dignificar. Plantà cara a les editorials i va canviar les normes per acabar amb les condicions draconianes que condemnaven els escriptors a una vida de misèries. Va rebre la Medalla d'Honor de Barcelona el 1997, va ser investida doctora Honoris Causa per la UAB el 2005 i va rebre la Creu de Sant Jordi l'any 2006

Per **Laia Serra Valls**

Passió lectora als ulls de l'edició Silvia Querini

Nascuda a Torino (Itàlia), Silvia Querini fa 40 anys que va venir a Barcelona, se'n va enamorar i aquí viu feliç. Amb un ritme de feina trepidant, des de fa uns 30 anys i escaig es dedica a l'edició i en fa uns 13 que dirigeix Lumen. A més, ensenya en màsters d'Edició. La seva feina és gestionar el talent, assegura; primer trobar-lo d'entre l'enorme quantitat de textos que s'escriuen i després saber-lo fer rendible. El gran repte per les noves generacions d'editors, diu, és que la lectura passi del deure al plaer. Reivindica que els homes llegeixin dones

Per **Laia Serra Valls**

Al nostre país es llegeix molt poc. S'escriu molt i es llegeix molt poc. Silvia Querini se'n fa creus. Quin problema hi ha amb la lectura? "Llegir és un plaer. El problema és que és solitari, s'ha de fer sol, no és com una sèrie, per exemple". Tot parlant, però, ens adonem que també és solitari el Candy Crush!... Se sorprèn ella mateixa en dir-ho. Llegir s'hauria de percebre com quelcom atractiu.

Segons la directora de Lumen, "igual com no hi ha facebook obligatori, ni futbol obligatori, no hauria d'haver-hi lectures obligatòries"; no creu en lleis que afavoreixin o perjudiquin la lectura. Però sí en el *modus operandi* socials: "Quan jo era jove, anar amb un llibre sota el braç mostrava un cert estatus"; avui es valora més qui va amb un telèfon mòbil que un llibre.

Silvia Querini de petita, volia llegir. En créixer va decidir transformar aquella passió en quelcom que li permetés viure'n. Va estudiar Filologia Hispànica i va començar a col·laborar amb l'antiga Bruguera com a lectora professional. Va ser editora júnior i es va acabar encarregant de col·leccions "ara llegendàries", com *Libro Amigo* o *Narradores de Hoy*, en una etapa d'aprenentatge molt dur i molt interessant. Des de llavors dedica a la seva professió un ordre de 20 hores diàries. En el seu temps lliure li agrada cuinar, ballar i cuidar les seves plantes.

Quan parla de la responsabilitat que comporta la feina d'edició, Querini ho expressa com "estar a l'arrencada de l'aventura"; un titular emocionant per resumir les decisions, passos i tasques en la publicació d'un llibre.

De fet, diu, mira el món "amb ulls d'editor"; tot el que l'envolta pot esdevenir material per fer quelcom interessant per al públic lector potencial. Parla en masculí.

Hi ha formes d'escriure, d'editar, diferents, entre homes i dones? "Hi ha una mirada del món masculina i una femenina, però no necessàriament coincideixen amb el sexe de qui escriu", i posa d'exemples Colm Tóibín; David Crossman. "Són homes amb mirada femenina". I la mirada de l'editor, de l'editora, també pot ser masculina o femenina. "La meua mirada és femenina, però no perquè hagi de ser-ho". No perquè sigui dona. "La mirada femenina no és millor ni pitjor que la masculina, només diferent: es fixa molt en els detalls; normalment no és èpica, sinó íntima; i sobretot és misericordiosa amb la imperfecció humana... Les dones incorporem millor la imperfecció. (...) com quelcom que forma part de l'ésser humà. Som més pietoses, en el sentit laic de la paraula".

Parlem d'edició, de totes les interaccions, estímuls i treball en equip que entren en joc per a què un llibre surti a la llum. Parlem de la indústria editorial, amb l'eterna batalla entre grans grups editorials o editorials independents. "No hi ha ningú que sigui independent del tot". I de tota manera, ja sigui una editorial petita o gran, cal ser bona editora. Gestionar el talent, i per això cal trobar-lo i després saber-lo fer rendible.

Silvia Querini desprèn pragmatisme i calidesa. Deu ser aquesta doble vessant en què consisteix la seva professió: "equilibrar allò bonic amb allò rendible".

En la professió, els comandaments mitjos sempre han estat poblats de dones i ara està contenta i satisfeta que una dona estigui al capdavant del seu grup: Nuria Cabutí és directora executiva de Random House i membre del Consell Internacional de Penguin Random House. Tot i així es mostra crítica amb tota tendència a afavorir les autores; afirma rotundament anar en contra de "tot tipus de discriminació, inclús les positives".

Assegura que pel que fa a la recepció de manuscrits, que estiguin firmats per dones no és avui un inconvenient. Però això sí, l'editora assenyala que les ressenyes escrites posteriorment a la premsa "en general, estan en mans d'homes".

Querini posa de relleu i qualifica de discriminatori el fet que "els homes no llegeixen les dones. Les dones ens llegim entre nosaltres, i cal que li donin un Premi Nobel a una dona per a què un home la llegeixi".

Pesa l'herència de segles. La mirada de l'home s'adreça a l'obra de l'home, mentre que la de la dona resta oberta i escull un home o una dona "sense distingir". Silvia Querini reivindica que els homes llegeixin dones. ■

La literatura és la seva gran passió. Ja de petita es passava el dia llegint, fins i tot més d'un llibre al dia! Devorava les pàgines de les novel·les juvenils, els misteris d'Agatha Christie... "Em vaig alimentar d'aquell al·livi de lletra impresa i, de manera natural, d'adolescent vaig començar a escriure, alhora que m'iniciava en la Literatura amb majúscula". Amb aquest fervor per la lletra impresa, no és estrany que es decantés per estudiar Filologia Hispànica a la Universitat de Barcelona. "Em va semblar que era el millor camí per dedicar-me a escriure, que és el que volia fer". També té un Màster en Humanitats (Literatura Comparada) per la Universitat Pompeu Fabra.

Mª Àngels Cabré treballa al sector editorial des del 1990, i des del 1994 es dedica també a la crítica literària. Entre la seva producció literària, trobem la biografia *Gabriel Ferrater* (2002), la novel·la *El silenci* (2008), que acaba de portar al cinema el director Jordi Cadena, i els llibres de poemes *Gran amor* i *Si se calla el cantor*. És autora, així mateix, dels assajos *Leer y escribir en femenino* (2013) i *A contracorriente. Escritoras a la intemperie del siglo XX* (2015). I ha publicat poemes a revistes i relats a volums col·lectius. Com a traductora, està especialitzada en literatura italiana contemporània.

La seva última obra porta per títol *Wonderwomen. 35 retratos de mujeres fascinantes* (2016), un assaig amb el qual vol recordar les fites que van assolir algunes de les dones més destacades del segle XX en l'àmbit cultural, ja que "la tasca de parlar de les dones que han sigut rellevants perquè han fet coses meritòries és un deure moral" i "recordar-les convida les dones d'avui a seguir lluitant per ocupar l'espai que a les dones se'ls ha negat i encara, en part, se'ls nega".

Especialitzada en literatura escrita per dones i també en dones i cultura, gran part de la seva activitat professional es dirigeix a incentivar la paritat en la cultura, una fita que la va portar l'any 2013 a crear l'Observatori Cultural de Gènere, del qual n'és la directora. "Tinc un elevat sentit de la justícia, sóc lluitadora de mena i volia fer alguna cosa més que escriure els meus propis articles i els meus propis llibres, per combatius que fossin". Des de l'Observatori, es denuncia la poca presència de les dones en la cultura i s'organitzen activitats que tinguin a veure amb elles per donar veu a la meitat de la població.

I és que "ser dona en el món de les lletres, que és un pastís que els homes creuen que és seu, costa el doble de feina", assegura. "Quan has de convèncer un editor que tu vals, primer has de creuar la barrera del gènere; per això publico molt amb editores que sí creuen en les dones. Pel que fa a la crítica literària, els mitjans de comunicació estan encara altament masculinitzats, cosa que repercuteix molt negativament en el repartiment de la veu: a les dones ens deixen piular, però no pas bordar".

Per a Mª Àngels Cabré, la literatura i la cultura en general té un poder curatiu, ja que "és un idioma universal que et fa pertànyer a una tribu, et fa sentir acompanyada". De fet, ella dedica moltes hores al dia a cultivar la seva faceta lectora, "que em fa inclús més feliç que escriure i fa els meus dies molt més rics en coneixements i emocions". Però, a més, Mª Àngels Cabré no concep la vida sense una disciplina artística com aliada, la seva és la literatura, "un llenguatge per pensar el món i pensar-me a mi mateixa", un llenguatge sense el qual "crec que no podria viure o, en tot cas, la vida em semblaria d'una pobresa infinita". ■

Passió per la literatura

Mª Àngels Cabré

FOTO: GRELLA BRAVO

Mª Àngels Cabré és escriptora, traductora i crítica literària. Especialitzada en literatura escrita per dones i també en dones i cultura, va posar en marxa l'any 2013 l'Observatori Cultural de Gènere, un òrgan que lluita per la paritat en l'àmbit cultural

Per **Paloma H. Pastor**

“Què cal per ser escriptora?
Comença per creure-hi”

Muriel Villanueva

L'escriptora Muriel Villanueva des de petita que es veia publicant llibres. Una de les coses que li ha costat més durant la seva trajectòria literària va ser dir-se a ella mateixa escriptora. Acaba de publicar la seva sisena novel·la *El parèntesi esquerre*, un relat sobre la maternitat que publica a Males Herbes, editorial especialitzada en el gènere fantàstic i de ciència-ficció en la qual no solen arribar manuscrits de dones

Per **Anaïs Barnolas**

L'escriptora valenciana Muriel Villanueva somniava, des dels vuit anys, veure escrit el seu nom en el lloc d'un llibre. Malgrat que de petita va tenir clar que es volia dedicar a l'escriptura, es va deixar portar per la creença de què no es pot viure de l'art i el 2001 va decidir fer oposicions per ser mestra d'Educació Musical.

La seva vida va fer un tomb quan va llegir, en un diari, un anunci de l'Escola d'Espectura de l'Ateneu Barcelonès. Hi va aprendre totes les tècniques de l'espectura i va tenir professors com, per exemple, Jaume Cabré. Tot i que afirma que no té referents literaris, si n'hagués de dir-ne un, l'anomenaria a ell, ja que “la seva obra és aprenentatge. Les pàgines dels seus llibres les subratllo no pel que diuen sinó per com ho diuen”, afirma.

El 2006 va publicar la seva primera novel·la *Mares, i si sortim de l'armari?*. “Sóc filla de mare lesbiana i en aquell moment s'estava debatent el matrimoni homosexual. Estic segura que me'l van publicar per la temàtica, no per com està escrit”, confessa. D'aquesta obra actualment en renega, però no per raons literàries: “No vull defensar la meua família com a família monoparental ideal”.

Aquell mateix any va esdevenir professora de l'escola. Les tècniques que ensenyava als alumnes precisament són les que ara ha posat en pràctica en el primer volum de la trilogia juvenil *L'esfera*, escrit amb la seva parella Roger Coch, sota el pseudònim Muriel Rogers, tot creant un “artefacte ben fet”. O bé es pot permetre desaprendre-les o saltar-se-les en una literatura més “estripada”, com ha fet a *El parèntesi esquerre*, publicada per l'editorial Males Herbes especialitzada en els gèneres fantàstic i de ciència ficció. “Una novel·la que tracta sobre la maternitat i que han llegit molts homes i els encanta. No és qüestió de si és un tema femení, és qüestió d'entrar-hi o no entrar-hi. Perquè un llibre afecti les dones no vol dir que elles en siguin les receptores”, afirma.

Villanueva va decidir publicar en aquesta editorial, perquè “la novel·la agafa un altre to si està publicada en una editorial de gènere fantàstic. En un altre tipus d'editorial s'hauria potenciat la feminitat malentesa, com la que se sol dir, “literatura per a dones” i no m'hagués agradat. Això és una jugada de màrqueting volguda. He perdut diners en la decisió, però m'és igual”, confessa.

Després d'una llarga excedència per fer el que realment vol –escriure–, s'ha incorporat com a mestra, amb jornada reduïda.

Quan fa balanç, considera que el que li ha costat més és dir-se a ella mateixa “sóc escriptora”. Recorda que quan li preguntaven a què es dedicava, responia que era professora d'espectura: “No ets una escriptora que dona classes per poder menjar, sinó que ets professora d'espectura”. Els anys però, l'han reafirmat. “Ara penso que de l'art es pot viure, i ho vull. Lluito per fer-ho. Què cal per ser escriptora? Comença per creure-hi”. “A les dones no ens han educat per menjar-nos el món”, conclou. ■

Bel Olid és escriptora, traductora i professora, i té molt clara la incidència que tenen els mitjans de comunicació sobre la societat. Participa en tertúlies radiofòniques i això ha fet que, de vegades, hagi estat criticada per oportunista. Però Olid té clar quins són els motius que l'empenyen a participar-hi: "Fa temps que em queixo de la manca de veus dissidents, de dones, de lesbianes, de xarnegues, de pobres, de gent que tingui coses a dir que no coincideixin necessàriament amb el discurs hegemònic. Quan m'han ofert l'espai per expressar-me, m'ha semblat hipòcrita refusar-lo". Una de les vessants que més la caracteritzen és la seva lluita feminista.

El món de la literatura no se salva de la discriminació per gènere. Segons explica Olid, el cas més clar és el dels premis literaris: "Tot i que, actualment, pel que fa a la creació estem molt igualats homes i dones, els premis els guanyen majoritàriament ells. Els jurats els formen ells, el cànon l'estableixen ells... Portem tants segles amb la creença que les dones no escriuen, i que les que escriuen ho fan pitjor que els homes, que hi ha qui s'ho ha arribat a creure. Costarà canviar aquesta creença però, per sort, a nivell mundial estan sortint veus de dones interessantíssimes que costen d'ignorar. La qualitat i la voluntat de no callar acabaran per vèncer la inèrcia, n'estic segura".

La traducció també forma part de l'univers de Bel Olid. Va decidir estudiar aquesta carrera perquè "a traducció es fan les dues coses que m'agraden més del món: llegir i escriure". I és que viure de l'escriptura a Catalunya no és possible; només un deu per cent de les persones sòcies de Associació d'Escriptors en Llengua Catalana aconsegueix viure'n i, cal dir, amb moltes dificultats. "En altres literatures amb un nombre de parlants semblant, l'estat considera important potenciar la literatura local i en reforça la creació, però no és el nostre cas. Les polítiques de promoció de la literatura catalana són minses i les de promoció de la lectura en general, pràcticament inexistent".

Amb aquest rerefons sembla ser, doncs, que veus reivindicatives com la de Bel Olid són actualment més necessàries que mai. ■

L'escriptura com a espai de lluita Bel Olid

Amb diversos llibres publicats i premis literaris de la talla del Documenta per *Una terra solitària* i el Roc Boronat per *La mala reputació*, actualment podem seguir la Bel Olid en col·laboracions amb el diari *Ara*, o en blocs com *Núvol*. Ha estat presidenta del Consell Europeu d'Associacions de Traductors Literaris (CEATL) i actualment és presidenta de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana

Per **Neus Martí Llurba**

"La meva il·lusió és veure
feliç l'afició" Andrés Iniesta

Patrocinador de
l'Equip Olímpic

A CaixaBank volem que facis realitat totes les teves il·lusions. Per això, ara et financem un televisor Samsung Curved UHD al **0 % TAE per 46,63 € al mes**,¹ que inclou l'assegurança SegurCaixa Electrodomèstics.²

Perquè a CaixaBank creiem que donar crèdit és donar confiança.

1. Promoció i venda ofertes per PromoCaixa, vàlides fins al 31-8-2016. PromoCaixa, S.A., Gran Via de Carles III, 105, 08028 Barcelona. NIF A-58481730. © PromoCaixa, S.A., Barcelona 2009. Per a més informació: www.CompraEstrella.com. Financament ofert per CaixaBank, subjecte a aprovació segons les polítiques de risc de l'entitat. Televisor Samsung Curved UHD de 49" UE49KU6670: 29 quotes de 46,63 € i 1 última de 46,73 €. Termini: 30 mesos. TIN: 0 %. Sense comissions d'obertura ni d'estudi. Import total degut: 1.399 € (1.099 € televisor + 300 € assegurança). També es pot contractar amb pagament al comptat. Per a altres opcions de financament, consulta qualsevol oficina de CaixaBank. 2. SegurCaixa Electrodomèstics només es pot contractar amb la compra d'un televisor Samsung en campanya. Informació subjecta a les condicions generals, particulars i especials de cada pòlissa, i també a les condicions de subscripció. SegurCaixa Electrodomèstics és una assegurança de danys de SegurCaixa Adeslas, SA d'Assegurances i Reassegurances comercialitzada per CaixaBank, SA, operador de bancassegurances exclusiu de SegurCaixa Adeslas, SA d'Assegurances i Reassegurances, inscrit en el Registre de Mediadors de la DGAFP amb el codi C0611A08663619. NRI: 1466-2016/9681 www.CaixaBank.cat